

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXX. ÉVFOLYAM. ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
ÖTÖDIK FÜZET. KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1915.
MÁJUS HÓ.

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VI. FELSŐERDŐSOR 3.

Tanítóképzés.

A tanítónők képzése.

Nagyfontosságu, országos érdekü ügy ez, bár az utóbbi években a szakirodalmat alig foglalkoztatta. E hiánynak azonban jórészt nem a szakkörök voltak okai, hanem egyfelől az az irányzat, melyet az intellektualisták honosítottak meg, amikor az egyes tanítási tárgyak intenzív fejlesztését tüzték ki célul, másfelől az utilisztikusok törekvése, akik a gazdasági érdekek szolgálatában fejtettek ki nagyobb munkásságot. Ezért hangzott el oly kevés szó a tanítónőképzésről s ezért maradtak figyelmen kívül jogosult érdekei, noha tagadhatatlan, hogy mint minden élő intézménynek, úgy ennek is időnkint fejlesztésre, reformra van szüksége. Speciális reformra, mely részben ahhoz a nagy szellemi mozgalomhoz csatlakozik, melyet Paulsen, Eucken, Kirschensteiner s mások indítottak meg, másrészt napjaink korszakalkotó küzdelmeiből s így a közszükségletből is folyik.

A népek döntő küzdelmek korában, nagy veszteségek vagy sikerek után, egy új fejlődés küszöbén mindig komolyabban foglalkoztak nevelési problémákkal. A mi nagy küzdelmeink is új, szélesebb körü köteleességeket rónak a női társadalomra s a képzésnek is új célokat s új irányokat adnak. Ma, mikor a nemzetnek a női munkára kétszeresen szüksége van; ma, mikor viszont a nők egy része is kétszeresen reászorul arra, hogy céltudatosan dolgozzék, ma oly speciális reformra volna szükség, mely a nők iskolai oktatásának terén differenciálódott képzést egységes egészé olvassza, illetőleg alakítsa ki. Egységet teremtsen a tanításban, a nevelésben, a felügyeletben.

A tanítónőképzés szervezete, új tanítási terve és utasítása, legujabb rendtartása a mostani kormányzat maradandó érdeme.

Nagy érdeme, hogy a tanító- és tanítónőképzőket egy színvonalra helyezi, azonos célu feladatok elvégzésével bizván meg, fizetésben is egyenlően értékeli.

Szükséges ez az egyforma értékelés, ami az egyenlő munkát végző nőkre erkölcsileg fölemelő, mert a főcéljuk egy: egészséges testü, erős akaratu s önálló szellemü tanítóság nevelése. Úgy a tanító- mint a tanítónőképzés erkölcsi felfogását kell, hogy egyenlő erő és fegyelem hassa át, mert az élet ma jóval kegyetlenebb, mint régebben volt. A verseny kiméletlenné tette s azt, aki megfelelő önállással, energiával nem készült reá, elbuktatja. Kell tehát, hogy az ifjuság érzései állandóak és mélyek legyenek, mert a fogékonyság, a szenvedély, az érdeklődés a korral amúgy is csökken, aminek itt már szociális érdekből sem szabad megtörténnie. Jogosult az egyforma értékelés, hiszen már Platon is megkivánta, hogy a fiuknak felállított normák a leányoknál is teljes mértékben alkalmaztassanak.

Ebből az egyenlő elbírálásból erednek a tanítóság képzésénél észrevehető egyes egyetemes jelenségek, javak, szükségletek. Ilyen köztudomásu jelenség pl. az, hogy a megnövekedett tanítási anyag megnehezítette az elemekben való megerősödést s gyakorlottságot. Megnehezítette, mert a tárgyaknak tudományszakok alakjában széteszló sokfélesége a tanulók figyelmét és érdeklődését megterheli. Nemcsak megterheli, hanem bizonyos foku felületességre utalja, mert mennél nagyobb lett a tanuló teherviselő-képességének feltételezettsége, annál jobban reákényszerült a felületességre akkor, amikor sokféle meg gondolást, kapcsolást, határozathozatalt s akaraterő-kifejtést kívánnak tőle. Úgy a nő, mint a férfi képzők vizsgálatai egyoldalú ellenőrzést fejthetnek ki, mert csak a tudás mennyiségét láttathatják megközelítően, de a jellemek minőségét, arravalóságát nem. Ilyen jelenség az is, hogy mindkét nembeli ifjuság nem nagy önállósággal lép az életbe, többé-kevésbbé sematikus felfogással megy a gyermek elé, de mindkettő lelkiismeretesen tanít, sikerre törekszik és képezi önmagát. Általános érték a tanítóság munkájában az, hogy a nemzeti élet szellemi kincseit a jövő generációnak átadja. Ez a nemzeti eszme jut kifejezésre az új vizsgálati rendszerben, melynek az az érdeme többek között, hogy a kettéválasztás által e nemzeties szempontnak élesen körvonalozott és előkelő helyet biztosított. A szükségletek közül általános szükséglet az önfegyelmzés, a munka szeretete, a küzdelemhez való megedzés, mert —

sajnos — általánossá lett a kényelemszeretet, az élvezetek és a szórakozás utáni vágy is. Általános szükséglet, hogy a tanítóság képzésének tanterve, tanításai, helyiségei, tanszerei mintaszerűek legyenek, mert a tanítóság összessége innen kell, hogy mennél több jó példát, reformot vigyen az életbe.

Mindezek általános szükségletek és az egyenlőség igazolt ott, ahol a célok azonosak. Eszerint a tanítóképzés fő-elvei és külső feltételei mindkét nemü intézetekre nézve megegyezők, sőt azonosak⁶ lehetnek, azonban az anyag feldolgozásának módjában és alkalmazásában mindkét nemre való tekintettel eltérőknek, sőt különbözőknek kell lenniök. Ha ily különbség a két nem közt már természetüknél sem volna és nem különböznék a férfi és nő hajlama, hivatása és munkaköre, akkor a férfi tanítóképzők mellett nem állítottak volna föl tanítóképzőket külön a nők számára. Már Ruskin is azt kívánja, hogy amikor a tanítás anyaga, ideje, mennyisége egyenlő a férfiakéval, ez a teljesen egyforma anyag a feldolgozásban más nézőpontokból tárgyalassék. Nála is, másoknál is érintve van e kérdés, de többnyire csak függelékképen. Legyen szabad ezért e kérdést kissé részletesebben megvilágítanom, mert csak így állapíthatók meg a tanítónőképzés speciális szükségletei.

Mellőzve a leányok fiziológiai életének vizsgálatát, elsősorban az értelem képzésénél mutatkozó egyes eltérésekre óhajtok részben Meumann nyomán reámutatni. Az értelem képzésének egyik lényeges kelléke a figyelem. A tanítónő-jelöltek figyelme — már a családi nevelésnél fogva is — kevésbé intenzív, inkább disztributív, több dologra irányuló; aminek a gyakorlati életben egy-egy osztály áttekintésénél jó hasznát is veszik. E jelenségből ered az, hogy előadásukban a szintézist jobban alkalmazzák az analízisnél, mint ahogy a társaságot is jobban szeretik a magánynál. Többnyire kombinatív természetűek s a párhuzamoknál a rokonvonásokat tisztábban látják, mert tudvalevő, hogy az analitikus különbségekkel dolgozik. Mivel tehát figyelmük kevésbé statikus, vagyis nem tapad hosszan egy tárgyra, hanem inkább dinamikus, vagyis egyről másra könnyen átmenő, ezért minden helyzetbe könnyebben beleélik magukat, mint a fiutanolók, műveltségük sokoldalubb, de viszont néha bizonyos mértékben felületesség felé is hajlanak. Ebből a dinamikus jellegű figyelmükből folyó emlékezetbeli fogyatkozásaik is s ezzel kapcsolatosan a tanítási eredmény látszólagos kedvezőtlenége. Emlékezetüket gyen-

gíti a kérdve kifejtő módszer is, mely pedagógiai szempontból nagyon értékes, mert a figyelmet leköti, de hygienikus szempontból még a régi rendszernél is fárasztóbb. Bizonyítja ezt a tanulók szempupillájának kitágulása, nagyobbodása s az a tapasztalat, hogy az ily órák végén a legerősebb egyének emlékezete is meggyengül. Sőt e szellemi fáradság még a következő órára is kihat. Ha pl. egy történeti összefoglaló óra után magyar nyelvi írásbeli dolgozatot írnak, a fogalmazásban zavarok észlelhetők, Elhagyják a szó utolsó betűjét, szókat fölöslegesen ismételnék, a* szó elemeit fölcserélik, betűket kettőztetnek, szókat kihagynak stb. A helyesírási hibák százalékszámát ugyanazt mutatja pl. az első osztályban 8—9-ig tartott órán a helyesírási hibák százalékszámát 20 volt, a 11—12-ig tartott órán pedig 36%. Szintetikus jellegű figyelmük miatt többnyire szintetikus emlékezeti típusok. S mert a logikai gondolkodás képessége nemcsak formális szokásban áll, hanem bizonyos fogalmak tiszta megértésében, e gondolkodás el-sajátíttatása itt nagyobb figyelmet kíván. Annál inkább, mert érzéki figyelmük erősebben fejlett, mint az intellektuális, aminek viszont az a haszna, hogy az érzéki dolgokat jobban megfigyelik, mint a fiúk; a művészetek s az érzelmek megfigyelése iránt erős hajlamuk van. Szeretik a művészeti és humán tárgyakat s mert belső életet élnek, a lélektan is. A költői művek ismertetésénél részletesen foglalkoznak a jellemekkel, az egyének lelki analizisével.

Mindezeknél fogva a nők tanításánál a begyakorlás kétszerezésen szükséges, mert a mechanikus tanulásból itt jutnak ki s emelkednek a logikus tanuláshoz, mely fejlődés épen egyéniségüknél fogva nem könnyű. Különös gond fordítandó az állandó figyelem, a tartós emlékezet fejlesztésére, a helyes ítélőképesség nevelésére, mely az erős érzelmi életből folyó ingadozásokat az elhatározásnál ellensúlyozza. S nagy gondot kíván az önálló és a szisztematikus gondolkodás fejlesztése is.

Igaz, hogy az értelem a formák egész szövevényét hozza létre, de azoknak élő tartalmát nem igen tud adni, épen ezért az értelmi képzés nem alkothatja a nőnevelés gerincét, mert akkor a nevelés csak formális lenne. Szól ez a tanítóknak is, de főleg a tanítónőknek, akiknek érzelmi élete mélyebb, finomabb. Ez a finom átérzés a nő idegrendszerével függ össze s gyakran a legalsóbb társadalmi osztályoknál, minden ránevelés nélkül ösztön-szerűen nyilatkozik meg. Gyökere vagy a képzeletben vagy az ítélő tehetségben keresendő. Ha a képzeletből származik, akkor

tapintat, gyöngédség, figyelem alakjában jelentkezik; ellenkező esetben a lélekjelenlétben, az alkalmazkodó képességben s az élénk felfogásban. Ez élénk érzelmi élet magyarázza a nem ritkán előforduló perseverációs képzeteiket, amikor mindig arra gondolnak, ami bántja őket; még akkor is, ha már mást cselekesznek. Az érzelmek ez intenzitásával együtt jár a képzelet élénksége, mely gyakran ideális valóságot láttat, illetve sejtet s oka az élet prózai munkájával, küzdelmeivel szemben tanusított idegenkedésnek. Ezért nem volna tanácsos pl., Ostwaldék teóriáját ide részletesen bevinni, mert e világnézet komor harmóniában van az étellel. Háttérbe szorítja az idealizmust, a sivár utilizmust állítván elébe. S milyen rideg volna az a társadalom, hol a nők munkakörét is pusztán a hasznosság elve hatná át: föld nap nélkül, virág illat nélkül, ember mosoly nélkül. Az ellentétek elve erősebben nyilatkozik meg a leány-ifjúságánál, mint a fiuknál. A sirás és nevetés, az öröm és bánat, a remény és a kétségbeesés erősen hullámanak. A nevelésben alkalmazott példa, munka, gondolkodás komolysága tud csak itt áthidalást létesíteni. Nekik a hivatás több élettapasztalatot ad, mint a fiunak, mert megköthetőbb társadalmi életüknél fogva abban van nagyobb alkalmuk arra, hogy sokféle dologgal és emberrel érintkezzenek; megismerjék a látszatot, a valót, a különbségeket, az ismertető jeleket, a lehetőséget, a veszedelmet stb.

Érzelmi életük nevelése ezért mély belátást, hivatott, tapasztalt egyéniséget, széleskörű lélektani ismeretet, megfigyelést kíván. Azt kívánja, hogy az iskola finom érzésű tanítónőket neveljen s kerülje azokat a nevelési eljárásokat, melyek a közönyt valósággal fejlesztik, vagy amelyek az érzéki élvezetek túlhajtott értékeléséhez, vagy az etikai szkepszishez vezetnek. Viszont szükséges az is, hogy a néha túltengő érzelmi élet a folytonos gondolkodásra való ösztönzéssel korlátoztassék. Fegyelmeztessék a test edzésével; a bátorság, őszinteség, önérzet fejlesztésével, a munkában való kitartás megszoktatásával.

Erre a kitartásra fölülte nagy szükség van, mert leány-növendékeink akarata gyöngébb idegrendszerüknél fogva nem mindig egyenletesen erős. Néha habozó, ami már a családi nevelési rendszernél fogva, a folytonos gyámkodás, állandó felügyelet, gardirozás állapotából származik. Regresszive fejlődő akaratauk s instinktív cselekedeteik néha észlelhetők s ezeknek is az az oka, hogy ugyanakkor tetteiknek csak közelebbi céljait nézik s nem a

távolabbiakat. Viszont ügyességük, elmességük, találékonyságuk, sőt bizonyos irányú következetességük is ebből ered, mely becses tulajdonságok sok balsikertől óvják meg őket.

Az akarat nevelésének egyik legfontosabb kívánalma az, hogy tanulják meg az önzetlen akarat értékét többre becsülni az egyéni, az önző akarat értékénél. A tanítónőknél azonban a puszta akaraterő képzése nem elég, mert amint a tapasztalat bizonyítja, ez sokszor kiméletlenségre, brutalitásra nevel, inkább az szükséges, hogy akaratunkat a józan értelem, ítélet s az egyéni átérzés hassa át. Nem erős, merev karakterekre van itt szükség, hanem átérző, nyílt, őszinte karakterekre. Szívükön át tudjanak gondolkozni.

E karakterképzésnek kettős útja van: neveli a nőt s tanítónőket képez. E párhuzamos utból ismét hármassal ösvény vezet az egységes tanítónőképzés épületéhez: egy etikai, egy szociális s egy pedagógiai. Mit is kívánunk mi erkölcsi tekintetben a leány-ifjúságtól? Egyénisége vallásos, illedelmes, nyugodt, óvatos, szerény, áldozatkész, türelmes, szorgalmas, munkás legyen. Ezek a tulajdonságok mind mellőzhetetlenek s nagyon, nagyon értékesek, de miért kívánjuk nagyobbra csak épen a nőktől? Nem csökken ezzel az értékük? Nem közös, kölcsönösen kötelező erkölcsi kötelesek-e ezek? S amikor az egyik fél szabadulni igyekszik tőlük, nem vonja ez maga után a másik fél ugyanilyen törekvését is? Vagy amikor megkívánjuk tőlük, hogy valódi és büszke tulajdonságokkal hassanak, ne pedig kicsiny eszközökkel próbáljanak megvesztegetni, remélhetjük-e e kívánalom megvalósulását, ha ők ugyanekkor maguk körül az ellenkező eljárás sikerét látják? Úgyis mennyi erkölcsi és értelmi értéket veszít a leány-ifjúság azzal, hogy az apák még kevesebbet foglalkoznak velük, mint a fiukkal. A társadalmi élet, az irodalom, a színpad is kisebb mértékben járul hozzá erkölcsi világuk képzéséhez. Mindez az átmeneti idők nehézségeit láttatja: a régi tekintély fegyelmező ereje megszűnt, de az ezt pótló önkényes önuralom erkölcsünkben még nem fejlődött ki. S a szövevényes élet sokféle alakulatában a tanítónő csak úgy állja meg helyét, ha erkölcsi felfogásában öntudatos elvei vannak. Ha átérzi s oda hat, hogy a külső kultúra a belső erkölcsi kultúrával összhangzásban álljon, mert épen ez nincsen meg napjainkban s ez okozza a bomlasztó ellentétet. Amikor tehát az elsőt fejleszti, párhuzamosan fejlessze a másodikat is. Ezzel már fontos szociális munkát végez.

A nőknek a szociális életre való nevelése bizonyos tekintetben nehezebb, mint a fiuké, mert a nő jórészt kettős életkörhöz tartozik: 1. a nemzeti munkaközösséghez, 2. a családhoz. A fiut tervszerűen bizonyos hivatásra készítik elő, e hivatás életének központja lesz. A leányt a család egzisztenciális okokból, óvatosságból nemcsak a családi életre készíti elő, hanem valamely hivatásra is s ezzel sokszor egy egészségtelen kompromisszumot teremt. Mert, amikor a nő pályáját csak egy átmeneti időszaknak tekinti, nem veti bele erejét, nem forr vele össze, nem ambicionálja annak fejlesztését, tökéletesedését. Itt tehát bizonyos mértékben hiánya érezhető a családi segédkezésnek, mely a fiuknál inkább megvan.

E hiányt a tanítónőképzőknek kell lehetőleg pótolniok. Erősen kell fokozniok a hivatás szeretetét, mert épen az elemi iskolai tanítónői pályának még a kormányzattal szemben is előítéletekkel kell küzdenie. Fokozniok kell bennük az emberszeretetet, mert igaza van Ruskinnak, amikor azt mondja, hogy minden háborúért, sőt minden igazságtalanságért, szenvedésért, nyomorért a nők a felelősek, nem mintha ők idézték volna elő, de azért, mert nem tudták megakadályozni. A tanítónő önzetlenül vegye észre a társadalom bajait s ahol csak lehet, nevelésével enyhítse azokat. A nők etikai életének komolyabb irányu kialakulásához ezzel hozzájárul. Természetes, hogy külön-külön kis eredményeket fog elérni, nagyobbakat csak az egyesülés útján találhat.

Hogy ez egyesülés, mely a szétválasztóan ható társadalmi nagyzást csökkenteni, minden téren előnyös, sőt szükséges, mert az egyesülésben van az erő, mutatja különösen Poroszország példája. Nagyszámu szakegyesületeinek főbb irányát jelezzék pl. a következők: A tanítónők érdekeit védő központi egyesület. Általános német tanítónői egyesület. Katolikus tanítónők egyesülete. Felső foku leányiskolák nyelvtanítónőinek egyesülete. Női felsőbb foku iskolák igazgatóinak egyesülete stb. stb. Hogy az ily egyesületeknek nemcsak a közvetlenül érdekelt szakkörökre, hanem az egész társadalom átalakítására, összetartására és szervezettségére mily nagy és jótékony hatása van, ezt különösen a mostani háborus időkben tapasztaljuk. Mi pedig annál inkább érezzük társadalmi szervezettségünk hiányát, mert megfelelő egyesületeink, ily összetartó érdekeltsegeink nincsenek.

S hogy a porosz kormány az iskolák pedagógiai szakszerű vezetését is fontosnak tartja, ezt mutatja egy még 1902-ben kiadott rendelete, mely azoktól, akik elemi iskolai igazgatók óhaj-

tanak lenni, vizsgálatot kíván. A vizsgálat föltétele öt évi gyakorlati tanítás. Írásbeli és szóbeli része van. Az írásbelin nyolc hét alatt egy kiadott pedagógiai tételről tanulmány irandó a forrásmunkák pontos megjelölésével. A szóbeli vizsgálat tárgyai: nevelés-tan, neveléstörténet, módszertan, lélektan, a tanszerek ismerete, népies- és ifjusági iratok ismerete. E külön vizsgálat mellett nagy gondot fordítanak arra, hogy *egyénileg* is alkalmas legyen az igazgató. Így választja meg a német magasabb foku iskoláinak vezetőit is, ami különösen a leánynevelő intézetekre nézve nagyon kívánatos föltétel. Ily egységes szakszerűségnek s ebből következő kapcsolatnak nemcsak a vezetésnél kell lennie, szükséges ez az összhangzó együttműködés céljából az iskolafajoknál is. Szükséges, hogy a tanítónő nagyrészt már a képzőben ismerje meg az elemi iskola leánynevelésének szükségleteit s ezeket lehetően fejleszteni, irányítani, hibáit orvosolni törekedjék. Viszont a tanítónőképző intézeti tanítónő szükségképen kísérvje figyelemmel a polgári vagy felsőbb leányiskolák működését, mert ezek azok az áthidaló intézmények, melyek az elemi iskolát a tanítónőképzéssel összekötik.

A nőnevelés sajátzerű munkaköre így lesz egységesebbé, így határolódnak el élesen az általános műveltség mezői a szakképzés területeitől s így lehet a tanítónőképző a magasabb pedagógiai szakképzés hathatósabb előkészítője is. Kell, hogy a tanítónőképzés munkája az egységes nőnevelés munkavilágába olvadjon bele s arra közrehasson, mert mennél kevésbbé tudunk vagy akarunk tudni egymásról, annál diszharmonikusabb az iskolák élete. Mivel pedig ezek egy közös cél, a nemzeti kultúra érdekében működnek, azért mindnyájunknak annak szolgálatában egymást kollegiálisan kell támogatnunk. Bizonyos, hogy az ily koncentrikus nőnevelésnek a kifejlett szakrendszer csak úgy állhat jótékonyan szolgálatában, ha ez is egy harmonikus egészben, a tanítónőképzés eszméjében egyesül. Ez eszmének egyetemes fejlesztéséhez nagyban hozzájárulnának s azt kialakulásában elősegítenék a következő intézkedések.

1. A tanító- és tanítónőképző intézeti tanárok országos egyesületének körében szerveztessék egy a tanítónők érdekeit védő s ügyükkel foglalkozó külön szakosztály. Ez a szakosztály kísérvje figyelemmel a tanítónők pályafutását is. (Hány % marad e pályán, hány évig működött stb.) Az illetőktől véleményük kísérvetében beküldött adatok alapján időnkint statisztikai kimutatást állítson össze.

2. Alakíttassék meg a végzett tanítónők szövetsége, hogy ezáltal állandó összeköttetésben maradjanak anyaintézetükkel. Továbbképzésük egyetemes érdeke megkívánná azt is, hogy állandó kapcsolat létesüljön a Pedagógiai Szemináriummal.

3. Indokolt a tanítónőképzés speciális céljához képest, hogy a felügyeletben női képviselő is legyen. Ebből következik, hogy az illetékes szakfelügyelet tartson időközönként egy-egy minta-előadást.

4. A tanítónőképzők tanárai szerezzenek tudomást az elemi iskolai tanítónők óhajairól. E célból iskoláik felügyeletébe is vonassanak be és gyűléseiken vegyenek részt.

5. Szerveztessék minden tanítónőképző intézetben egy, a nőképzés céljait különösen szolgáló pszichológiai laboratórium.

6. Szaklapjainkban időnkint közöltessek a végzett tanítónőknek különösen ajánlható pedagógiai könyvek kánonja.

7. Minden tanítónőképző intézetben szerveztessék egy, speciális érdekeiket figyelembe vevő pedagógiai könyvtár.

8. Szerkesztessék egy, a tanítónőképzés céljait különösen szolgáló ifjúsági könyvtárjegyzék.

Az előadottakban véltem reámutatni mindama szükségletekre, melyek fentebbi javaslataimmal együtt tanítónőképzésünk ügyét speciális irányban fejlesztenék s úgy leányiskoláink, mint tanítónőink egyetemes érdekeit is előmozdítanák s ezzel a köznevelésre még inkább kihatnának.

Kirchnerné Petrsevich Mária.

Zenediktálás a tanító- és a tanítónőképző-intézetben.

1. Nagyhirű külföldi zeneiskolák, pl. a párisi, brüsszeli, dresdeni, wieni konzervatóriumok — újabban zeneakadémiánk is — évtizedek óta kiváló gonddal fejlesztik tanulóik zenei hallását. Hogyan? Megfelelő heti óraszámban a hallott zene kifogástalan elképzelésére, emlékezetben megőrzésére és helyes leírására képezik őket. A hallott dallam leírása előjátzás (előéneklés), más szóval *zenediktáló* alapján történik. Hovatovább annyira értékes képző eszköznek bizonyult a zenediktálás, hogy azt ma már úgy tekintik, mint a zeneoktatásnak polgárjogot nyert egyik alakját.

A németek szerint *Schelble* volt az első énekmester, aki a XIX. sz. elején a módszeres hallásfejlesztés körébe a zenediktálást is bele-vonta. Francia historikusok adatai szerint e téren *Lavignac*-ot (működött a XIX. sz. végén) illeti a pálma.

A zenediktálás terén nemcsak a zeneiskolák, hanem a külföldi népiskolák is szép eredményt értek el. A népiskolák természetesen óvatosak voltak a cél kitűzésében. Igen helyesen megelégedtek a homofon hallás fejlesztésével. A zeneiskolák ez irányú magasabb célját, a polifon hallás fejlesztését amúgy sem érthették volna el. A népiskola magától értetődőleg erejét meghaladó feladat megoldására nem is vállalkozhatik.

A külföldi népiskolák zenediktandója nálunk is éreztette hatását. Tanügyi kormányunk az 1911. évi június hó 30-án 78000 sz. a. kelt rendelettel helyét biztosította a zenediktálásnak a tanító- és tanítónőképző intézeti tantervben.

2. Tantervünk és a tantervi utasítás több helyen említik a zenediktálást. Az «Ének» című szakaszban (38. lap) mind az I., mind a II., mind pedig a III. osztály anyagánál hallás utáni dallamok iratásáról van szó. Itt a dallam tehát a diktandó tárgya. A dallamot kellő appercipiálás után leírják a növendékek. A dallamdiktálás természetesen semmi más, mint zenediktálás. Köre azonban kisebb, mint a zenediktálásé. A dallamdiktálásnak csak a homofon hallás fejlesztése a célja. Odébb, a «Zeneelmélet» c. szakaszban a három osztály elméleti anyagánál mindenütt ott látjuk a «zenediktálás»-t is. A tantervi utasításban «a zenei tárgyak egymáshoz való viszonya» c. pontban kifejezésre jut az, hogy a zeneelméleti ismeretek egy részét a hangszeres zenei tárgyakkal és a zenediktálással kapcsolatosan kell elsajátítani. Ime, előtérbe állítottam tantervünknek a zenediktálásra vonatkozó követelményeit. Hogy a tanterv különösen mit óhajt elérni a zene-, illetőleg dallamdiktálással és hogy e figyelemreméltó zenei képző eszköz értékesítésében minő az én módszerem, azt világítom meg alábbi fejtegetésemben.

3. Tantervünk a zenei tárgyak tanulására osztályonként, mint ismeretes, heti 4 órát (tanítónőképző intézetekben heti 3 órát) állapít meg. A hangszeres zenei oktatás tárgyaira (hegedű, zongora, harmónium, orgona) fordítható időből, könnyen belátható okból egy percet sem vehetünk el a zenediktálás céljaira. A zeneelméletre és összhangzattanra felhasználható igen kis óraszám szintén nem apasztható. Világos tehát, hogy jelen cikkem tárgya,

a zenediktálás, csakis az énekóra keretébe illeszthető. Az énekórán hangérzetkeletkeztető, hallásfejlesztő, hangjegyolvasási, elemzési (írási), hangtaláló, hangképző, hangfejlesztő és az éneklési technika céljait szolgáló gyakorlásokkal, valamint dallamoknak a szöveggel való társításával törekszünk az énektanítás közvetlen célját, *a hangjegyekből való önálló éneklést* elsajátíttatni. A zene-, illetőleg dallamdiktálás is végeredményében ezt a célt szolgálja. Hiszen mind a csupán ritmikus diktandóval, mind pedig a melodikus-ritmikus hallásfejlesztő dallamdiktálással arra törekszünk, hogy a tanítónövendék az önálló éneklés fokára emelkedjék. A tanterv is ezt várja a diktandótól. Miután pedig a zenediktandó főleg a melodikus és ritmikus hallást fejleszti, mint más célok megvalósítása mellett az ének is, világos előttünk, hogy a diktandó tulajdonképpen nem is új tantárgy, előttünk nem is ismeretlen zenei képző eszköz. Az énekórán, (természetesen más zeneórán is, de kiváltképpen az énekórán), eddig is gondunk volt arra, hogy a tanulók hallása kellőleg fejlesztessék. Talán módszerünk nem volt egészen a zenediktálás módszere. Mindazonáltal eljárásunkban a diktandónak sok lényeges eleme érvényesült. Az énektanítás és diktandó között mutatkozó rokon vonások alapján nem volt nehéz arra az eredményre jutni, hogy *a zenediktálás voltaképpen a módszeres énektanításnak egyik része, egyik ága.* Eddigél azonban még nem aknáztuk ki előnyeiket kellő módon.

Tantervünk és az utasítások egyes direktíváit a módszeres zenediktandó nélkül vajmi nehezen valósíthatnók meg. Ilyenek pl. azok a kívánalmak, melyek a hangemlékezet (nehezebb hangközők!) gyakorlására, a moduláló dallamokra, a növendékek énekbéli és zenei képzettségének tudatosra tételére, a népzene termékeinek gondos és hű feljegyzésére vonatkoznak. Nagy segítségünkre van ezeknél a zenediktálás. (El sem tudom képzelni, miképpen gyűjthetné a tanító faluja följegyzésre érdemes dalait, ha nem tanulta volna meg a képzőben a hallott dallamok leírását. Gyűjteni épen gyűjthetné a nép zenéjét, ha ez irányú kedvtelése véletlenül kifejlődött benne; a népzeneről azonban az ilyen felkészültség nélkül egybeállított gyűjteményből ugyancsak téves fogalmakat alkotnánk magunknak!) De más tekintetben is jó hasznát látjuk a diktandónak. Pl. a magyar ritmus könnyebb képleteinek elképzeltetésénél, a dinamikai árnyalatok fokának megítélésénél, egyes énektechnikai gyakorlatok tanulásánál szép eredménnyel végezhetjük vele a megalapozás munkáját. Nem is fejte-

getem itt azt, hogy a tanulók zenei tehetségét legbiztosabban s leg-hamarabb megítélhetjük a diktandó folyamán tanusított szóbeli és írásbeli feleletből. Az sem szorul magyarázatra, hogy a hang-változás korában a diktandó igen célszerűen foglalkoztatja a tanulókat.

A zenediktálás pedagógiai jelentősége tehát elvitathatatlan. S mivel az általános, alapvető zeneelméleti ismereteket (pl. vonal-rendszer, kulcsok, hangmagasságok, oktávszakaszok, hangközök, módosítójelek, hangnem, hangfokozat, metrika, ritmika, motívum) ezen az úton lehet a legalaposabban s — tegyük hozzá — leg-kényelmesebben felfrissíteni, rekapitulálni, a legbiztosabban s legmaradandóbban az emlékezetben megőrizni: már csak ezeknél az okoknál fogva is lelkes örömmel kell a növendékek részéről is igen szívesen látott zenediktálást felkarolnunk, annyival is inkább, mert a diktandó, mely a zenei érzék fejlesztésében első rangu tényező, a tanulók éneklésbeli készségének egyik legbiztosabb megalapozója.

4. Az aradi áll. tanítóképző-intézet I. osztályában néhány hónapig a legelemibb diktandó, *a ritmikus diktandó* van soron. A ritmikus hallás elegendő mértékű fejlesztése után mint második fokozat *a dallamdiktálás* következik, amely a melodikus-ritmikus hallásnak kíván szolgálatot tenni. A II., III., és IV. osztály dallamdiktálási anyagát helytel-közzel a polifon hallás gyakorlása váltja fel, vagyis *a zenediktálás*-nak az a faja, mely a zeneiskolák főanyaga. A polifon hallás gyakorlása körében természetesen csak pici igényekkel lépünk föl. A II. osztályban az egyidejűleg felcsendülő hangközök, a III. osztályban a hármas hangzatok, a IV. osztályban meg a könnyebb négyes hangzatok felismerése, le-írása és felbontott alakban való utánéneklése e tárgykörben a cél. A *belső hallás* (gondolati éneklés) gyakorlása — itt mutatok rá, bár nem szorosan vett zenediktálási anyag — esetről-esetre, de mind a négy osztályban helyet foglal.

Ritmikus diktandó. (I. osztály.) Az iskolai év elején a növendékek betűnevekkel jelölt gyakorlatokat és dalokat tanulnak az énekórán. Itt a cél: hangérzetkeletkeztetés, (amelynek, különféle képességű elemek kerülvén össze egy osztályba, még a tanító-képzőben is nagy a fontossága, nemcsak a népiskolában!) és hang-találás. Ugyanekkor a zeneelméletből a hangok időértékére, a tempóra, a ritmusra és az ütemekre meg a hangsúlyra vonatkozó ismereteket sajátítják el. Ezalatt, tehát már szeptember havától

kezdve, az éneklési*) és tapsolási elemek keveréséből előálló ritmusérzékfejlesztő-gyakorlatokkal karöltve a *ritmikus diktandó* is sorra kerül. A ritmikus diktandó, de meg általában a zenediktálás anyagát e szűk keretű cikkben nem részletezhetem. Meg kell elégednem azzal, hogy ide vonatkozó tankönyveimre hivatkozom. E könyvekben elég bő a zenediktálás anyaga. Annál behatóbban foglalkozhatunk azonban itt a ritmikus diktandó módszerével.

A tanítás tárgyainak *módszerét* tudvalevőleg logikai és lélektani törvények állapítják meg. A diktandó módszerében is nemcsak magára a tárgyra, hanem a tanulókra, azok készségi fokára (lélektani mozzanat) is tekintettel kell lennünk.

A ritmikus diktandó is az *anyagi* és az *alaki képzést* szolgálja. Az anyagi képzés útján elég gazdag ritmikai tudásra tesz szert a növendék. Csak azonos magasságu hangokat hall; de ezeknek ritmusa egyre változatosabb; gazdagabb. Az értelem, emlékezet foglalkoztatásával és a szép formájú hangjegyek írásával viszont az alaki képzés terén érünk el jó eredményt.

Tárgyunk *tanmenete szintetikus és koncentrikus*. Szintetikus, mert a részekből halad az egészre; koncentrikus, mert a diktandó anyaga körben kibővülő és ez az anyag évről évre több azonos és rokon anyaggal gazdagszik.

A *tanítás alakja diktálás*, voltaképpen azonban *párbeszéd*, mert a hallott ritmus meghatározása élőszóval történik, az egyes ritmusképleteknél felvetődő kérdésekre feleletek hangzanak el.

Az *érdeklődés* felkeltése e tárgynál is nagyfontosságu. Ha a megfigyelendő és leírandó tananyag kielégíti a tanulók ambícióját, tudásvágyát, ha e feladat megoldásánál a növendék ügyességéről tehet tanúságot, akkor nem nehéz e tekintetben a dolgunk. Különben jól tudjuk tanítványainktól, hogy a szellemi munka sikere gyönyörrel tölti el őket. Az érdeklődés felébresztésének kérdése a tanítóképzőkben tehát cseppet sem ággályos. Tapasztalatból tudom, hogy a diktandó a növendékek legkedvesebb zenei foglalkozása. Ha az érdeklődés megvan, akkor a *figyelem* és a *szorgalom* is biztosítottnak tekinthető. Előbbi különösen akkor, ha a feladat aránylag rövid s fokozatosan illeszkedik a megelőző dolgozatokhoz. Fődolog természetesen a vezető tanár ügyessége, módorának, hangulatának, hangjának kedvessége, arravalósága.

Taneszközök a diktálásnál: valamelyik intézeti hangszer,

*) Mindig ugyanazon magasságú hang intonálandó.

egy tárgy (pl. kulcs) az ütemtagok (mértékegységek) hangos ki-kopogtatására és egy hangjegyfűzet. A hangszerek közül a zongora, harmonium vagy a hegedű használható fel. Én a zongorát találok e tárgynál a legmegfelelőbbnek. Egyik kezemmel (a kulccsal) a taktust üthetem hangos kopogással, a másikkal meg a ritmusképleteket játszom. Igaz, hogy a harmónium ily célból épúgy felhasználható. A zongorán azonban a dinamikai árnyalást is ki tudom fejezni. A hegedűn is hangoztathatom ugyan a ritmusképleteket, de a taktust már a lábammal vagyok kénytelen jelezni. A tanítónőképző intézetekben a tanárnő mellőzheti is a hangszeret. Előénekléssel, kopogtatással kifogástalanul megoldhatja feladatát. A tanítóképzőkben az előéneklés nem ajánlható. A tanár hangja egy oktávval mélyebben hangzik, mint az a hang, amit leiratni szándékozik. Különösen a dallamdiktálás anyagánál alkalmatlan ez a magasságbeli eltérés, tekintve, hogy a hegedűkulcsban történő dallamlejegyzésnél is tulajdonképpen a népiskola érdekeit tartjuk szem előtt.

Mint minden tantárgynál, a ritmikus diktandónál is elengedhetetlen követelmény az *isméltés*. Az eredmény csak így biztosítható. A ritmusképleteket magukban foglaló jegyzetek kellő időben áttekintendők, végig éneklendők.

A ritmikus diktandóban *a módszeres menet szempontjai*:
a) hangérzetek nyújtása, *b)* értelmi belátás, *c)* a hangok lejegyzése, *d)* begyakorlás (éneklés). Ehhez képest módszeres eljárásom a következő: 1. Megállapítom és lejegyeztetem az ütem fajtát. (Pl. $\frac{3}{4}$.) 2. Közlöm, hány ütemből áll a diktandó és a $\frac{3}{4}$ ütem mértékegységeit jelölő 1 és 2 számjegyeket páronként annyszor iratom a vonalrendszer alá, ahány ütemű a diktandó anyag. (Ha csak négy ütemű, akkor a vonalrendszer alatt a következő számok állanak: 1 2 1 2 1 2 1 2.) A 2 és 1 közé a vonalrendszerbe mindenütt ütemvonalakat, az utolsó számjegy mögé záró vonást illesztetek. 3. Tájékoztatom a tanulókat a hanghosszuságokat illetőleg. Pl.: «fél, negyed és nyolcad hangokat fogunk felhasználni.*) A hangok lejegyzése legcélszerűbben az 1. vonalközben történik.» 4. Rátérek a diktálás műveletére. Pl. lejegyzendő a következő ritmushi-sor: $\frac{3}{4}$ fél | negyed, negyed | nyolcad, negyed | fél ||. (Tisztelt olvasóimnak így voltam kénytelen a példát bemutatni. A hangjegyeket nyomdatechnikai okokból mellőznöm kellett.) Ezt

*) A diktandósorozatnak ez természetesen nem első példája.

az anyagot ütemenként (motivumonként) hangoztatom (érzetek nyújtása), amennyiben a kívánt ritmusban lenyomom jobb mutató ujjammal a zongora valamely billentyűjét (pl. az f-et), a bal kezemben tartott kulccsal ezalatt jelzem a metrumot (1, 2). Minden ütem (motivum) után megállapítja a tanuló a hanghosszuságot (értelmi belátás). Ezt követi aztán a hallott s megbeszélte hang (hangok) lejegyzése. A növendékek feszült figyelemmel dolgoznak. Valahányszor új hang üti meg fülüket, egy-egy pontocskát illesztnek a vonalközbe azon számjegy fölé (vagy számjegyek közé, ha nyolcadokról van szó), amelyhez a tanár kopogásai nyomán ceruzájukkal eljutottak. Az előkészített és megbeszélte részlet aztán megfelelő időértékű hangjegyekkel kiegészítendő. 5. Végül a maga egészében felolvassuk (elemezzük) a dolgozatot, hogy az esetleges hibák kijavíttassanak s aztán ütemezéssel kísérvé elénekeljük, begyakoroljuk a leírottakat.

A siker érdekében lassan, alaposan haladunk fokról-fokra. Az eljárás tehát kezdetben aránylag sok időt kíván. Az idő gazdaságos kihasználása és a fokozatos munka mellett azonban hovatovább gyorsabban jutunk előre a zeneoktatásnak ezen becses ágában. A gyorsabb menetet a fejlődöttebb fokon avval is biztosíthatjuk, hogy nem egy, hanem 2 vagy több ütem anyagát (a motivumcsoportot) tesszük megbeszélés tárgyává. A haladásnak továbbá egyik biztosítéka, ha a gyengébb ritmikai érzékű tanulókat tehetséges társai közé ültetjük. Nem nagy pedagógiai hiba, ha a gyenge növendéket kezdetben szomszédjai támogatják. Így ő is elévgezi feladatát, ő is egyre fejlődik s már az is nagy nyereség, ha nem veszíti el a kedvét az e fajta munkák megoldásakor.

Dallamdiktálás. (I—IV. osztály.) A módszerről elmondott dolgok a *dallamdiktálás*-nál is érvényesülnek. Főcélunk itt a növendékek melodikus-ritmikus hallásának a fejlesztése. Nem állunk meg tehát a ritmikus diktandónál érvényesülő azonos magasságú hangon, hanem hangterjedelemben fokozatosan bővülő, ritmikában egyre (de mértékkel!) gazdagodó, hovatovább a kromatikát és a nehezebb hangugrásokat is felölelő dallamokat érzékeltetünk, iratunk le s énekelletünk. Hogy ez irányu munkánk eredményes leszen, annak főként abban van meg a biztosítéka, hogy a ritmikai elemekkel a ritmikus diktandóval való foglalkozás közben a tanulók már az év elején megismerkedtek. A melodikus-ritmikus elemek együttes fellépése most tehát már nem gördíthet nagy akadályokat a növendékek appercipiálól képessége elé.

A dallamdiktálás első stádiumában a C-dur hangnem körében maradunk meg s a dallamokat állandóan a c-hanggal kezdjük. Később az á a kezdő hang. (Á-moll.)* Lassanként a könnyebb hangfokozatok (G-dur, F-dur, stb.) is sorra kerülnek. A dallamdiktálásnál a mértékegység jelölésére szolgáló számokat (a vonalrendszer alatt) mellőzhetjük.

Módszeres menet: 1. Az ütemfaj megállapítása. (Pl.: 2. A felhasználandó hanghosszuságokra, esetleg a szünetekre való utalás. (Pl.: fél és negyed hangok fognak szerepelni.) 3. A kezdő hang megnevezése. Miután nemcsak a relativ, hanem a lehetőség szerint az abszolút zenei hallás fejlesztése is célunk, idővel oda-törekszünk, hogy a kezdő hang magasságát is a tanulók állapítsák meg. 4. Diktandó motívumokként. Jobb kezünkkel a tervbe vett kis dallamrészletet hangoztatjuk, bal kezünkkel meg az ütemtagokat érzékeltetjük. A hallgatók ezalatt megkísérlik a hallott hangok jegyeinek a megfelelő magasságba való elhelyezését. Ezek a jegyek azonban most még nem hangjegyek, hanem csak pontocskák. A hangmagasság és hosszúság (ritmus) megállapítása után a pontocskák helyébe hangjegyek illesztetnek. Motívumról motívumra haladva, célszerű dolog arról is gondoskodni, hogy a motívumok megszámoztassanak. (1., 2., 3. stb. motívum.) Miután a motívum és az ütem nem mindig kongruensek, az ütemelőzővel kezdődő (egyik ütemből a másikba átnyuló) motívumokra is sor kerül. 5. A dolgozat felolvasása (elemzése), hibák kijavítása, ütemezéssel egybekapcsolt éneklés, begyakorlás.

A dallamdiktálás alapos és rendszeres gyakorlása szép eredményt biztosít. Mindenek felett értékes eredménye, hogy tudatossá teszi a tanulók énekbeli és zenei képzettségét. Ne sajnáljuk tehát a zeneoktatásnak ezen ágától az időt. Szánjunk rá minden énekórán 5—10 percet. Ezt annál is inkább megtehetjük, mert hiszen a dallamdiktálással is az éneklés ügyét szolgáljuk.

A zeneelméleti ismeretek egy része csakugyan elsajátítható a dallamdiktálással kapcsolatban. Az ezekre való kiterjeszkedéssel talán fölösleges munkát végeznék. A szaktanár könnyen rájön arra, mit végezhet el az elméleti anyagból a tulajdonképeni énekórán, vagy a hangszerekkel és az összhangzattannal való foglalkozás közben. A helyi tanmenet szolgál ebben a legbiztosabb irányadóul. Ehelyett inkább szóvá teszem, nem nagy kár volna-e

*) Lásd: Dr. Hugo *Riemann*: Katechismus des Musikdiktats.

a zenediktálást a III. osztállyal befejezettnek tekinteni? Tán-tervünkből legalább arra lehet következtetni, hogy a IV. osztályban a diktálás már nem kötelező. Amennyire az idő engedi, én a legfelsőbb fokon is folytatom a dallamdiktálást. Ezzel a munkával megközelitem, sőt tán meg is valósítom a tervnek azt az intencióját, amely a következő (cikemben egyszer már érintett) mondatban nyer kifejezést: neveljük rá tanítványainkat a népzene termékeinek gondos és hű feljegyzésére. E cél érdekében a IV. osztályban az egyik támogató segédeszközt, az ütem kikopogását lassan-lassan mellőzöm. Egész népdalszakaszokat hangoztatok egyhuzamban. Ezeket írják le tanulóink legjobb tudásuk szerint. A leírt részletek aztán vizsgálódás, megbeszélés tárgyává tétetnek. Miután itt a dallamdiktálásnak egyik igen nevezetes céljáról van szó, úgy érzem, pedagógiai hibába esném, ha a IV. osztályban a diktálást elejteném.

5. Főbb vonásaiban végeztem tárgyammal. A II., III. és IV. osztály *zenediktálás*-nak, a polifon hallás fejlesztésének mikéntje, (a hangközök és hangzatok felismertetésének methodikája), nézetem szerint nem kíván bővebb részletezést. Befejezésül még csak abbéli erős hitemnek óhajtok kifejezést adni, hogy hatalmas lendületet venne a dallam-, illetőleg zenediktálás ügye akkor, ha tanítóképzőink zenetanárai közös értekezleten, vagy közlönyünk hasábjainak felhasználásával együttesen állapítanak meg a tanító- és tanítónőképző-intézetek zenediktálási anyagát. Viribus unitis.

Arad.

Zoltai Mátyás.

Különfélék.

A társadalom és a technika vívmányai.

A világtörténelem feljegyzett olyan háborukat, melyek családok viszálykodásából származtak, melyek népfajok gyűlöletének következményei voltak s amelyek vallások vagy felekezetek torzsal-
kodásaiból származtak. A mostani háboru az állami lét biztosításáért folyó küzdelem. Az állam lényege pedig az az akaraturalom, mely minden alattvaló külső életfolyamataira kiterjed, amely mint egységes szervezet minden egyén tevékenységét szolgálatába állítja,

hogy jogait minden körülmények között biztosítsa. Az államjogok biztosításának végső eszköze a fegyveres önbíráskodás: a háboru. A mult háboruinak leírásaiban birkózásról, párviadalokról olvasunk. Az egyének mérkőzését a tömegharc váltotta fel, mely különösen a puskapor használata és a fegyverek tökéletesedése óta vált borzalmassá. A mai háboru szárazon és vizen, a föld alatt és a víz alatt, valamint a levegőben a technikának minden vivmányát felhasználja s kiváló hadvezérek (Hindenburg), legyőzhetlen katonák (honvédek) mellett a technika csodáit (U 9, 42-es, 30.5-es ágyu, Zeppelin) is emlegetjük.

A világháboru erősen előtérbe állítja az állam, a helyesen értelmezett nemzet egységének és a technika jelentőségének gondolatát. A nemzetnevelésnek fel kell karolnia a jövőben az *állampolgári* és *technikai* ismereteket. A következőkben két ismert könyvre kívánom ily szempontból a kartársak figyelmét felhívni.

A) *A Társadalom* a Műveltség könyvtárának 6. kötete. Szerkesztője Stein Lajos berni egyetemi tanár, aki függetlenségénél fogva az összes kérdésekben teljesen tárgyilagos álláspontra helyezkedhetett. Ez nagyon fontos, mert a társadalom szövevényes kérdéseiben nehéz egyébként a pártpolitikai irányzatokat kerülni.

A mű terjedelme 706 lap s egy bevezetésből és három főrészből áll. A bevezetésben Tegze Gyula, kecskeméti jogakadémiai igazgató, a társadalom fogalmát adja, majd a társadalmi törvényszerűség jellemzése után kijelöli a társadalomtudományok feladatát. Ezeket a fogalmakat minden tanítónak ismernie kell. Az állati társadalmakat a II. oszt. állattani anyagával kapcsolatban olvashatják a tanulók. A társadalomtudományi elméletek és rendszerek a IV. éveseknek képezhetik olvasmányát, amikor már a történelemben megismerték a különböző államformákat s amikor már az alkotmánytanból és szervezéstanból némi jogi és szervezeti, a nemzetgazdaságtanból pedig gazdasági ismereteket szereztek. Ez a fejezet bemutatja a társadalom-elméleteket az ó-testamenti társadalomtól kezdve egészen a szocialisztikus marxismusig. A bevezetés utolsó fejezetében Stein világosan és klasszikus rövideggel ismerteti a szociológia mai állását, amely minden tanítónak értékes kalauza lehet a szociológia irodalmának nagyon különböző értékű termékei között.

Az első rész a *Társadalom Tartalma* címén mindenekelőtt ismerteti a társadalmi kötelekeket és kapcsolatot s ezek alapján igazolva látjuk, hogy a nép «egy nemzet» politikai, társadalmi

és élettani folyamatok útján hosszas küzdelemmel keletkezik, majd öntudatosá válik az egység és összetartozás tudata, a közöség és a föld szeretete, mely a nemzethez való ragaszkodásban, a hazaszereteten és a nemzeti büszkeségben nyilvánul. Ilyenformán kialakult nemzeti államok küzdenek a mostani világháboruban egymással. A második fejezetben (Heller Farkas) a népesedési mozgalmakat ismerjük meg. Ez a rész az egészségtanul, földrajzzal és nemzetgazdaságtannal kapcsolatban tanulságos olvasmányt nyújt. A II. évek a Lélektan «Egység és a társadalom» című fejezetéhez olvassák el a társadalom szellemi alkotóelemeit, melyben a társadalmi lélekről, tömegpszichológiai jelenségekről és a belátásból fakadó szellemi közösség lényegéről tájékozódhatnak.

A társadalmi szervezkedés címén feldolgozott hat fejezet az elméleti szociológiai tudás megszerzésére, a nemzetgazdaságtani ismeretek mélyítésére (Települési intézmények, gazdasági szervezetek), különösen pedig az alkotmánytani ismeretek kiegészítésére és gyarapítására szolgál tanulságos olvasmányokkal. Az állam fogalma és elemei, az alkotmány és az állami élet, a különböző államformák és az állami munka szervezete, végül a pártok jelentősége, mind olyan kérdések, melyekkel minden állampolgárnak, elsősorban azonban a tanítónak tisztába kell jönnie, hogy fontos nemzetnevelői munkáját az állam egységes munkájába tudatosan be tudja illeszteni.

A társadalmi működések során találkozunk a háborúval is. Ennek jó hatásai közül a könyv az erők összegyűjtését és megfeszítést, a hősiességet és az önfeláldozást említi. Káros következményei azonban túlnyomók s ezek közül különösen a despotizmust, a militarizmust és a produktív munkától való irtózatot sorolja fel.

A társadalmi képződmények címén feldolgozott fejezetek mindegyike mélyíti a tanítójelölt tanulmányait. A nyelv a lélektani és magyarnyelvi tanításhoz fűzhető. A szokás és erkölcs különösen pedagógiai szempontból értékesíthető. A vallás, jog és művészet kulturális jelentőségének ismerete az általános műveltség szempontjából szükségesek. Végül a gazdasági élet lényege és tényezői a nemzetgazdasági anyag egy részét tartalmazza. A könyv második része a társadalom fejlődésével foglalkozik. A fejlődés általános tényezőinek vizsgálata után a külső természetnek, a lakosság szaporodásának és az idegen társadalmaknak hatását,

a faj energiáját, a szellemi környezet s a kiváló emberek jelentőségét vizsgálja. Ezután rátér a gazdasági életnek és a társadalmi szervezetnek a fejlődésére, ami megint szorosan összefügg a IV. éves nemzetgazdaságtan anyagával. A második része különböző társadalmi képződmények fejlődésével végződik. Olvasása a történelem tanításának mélyítésére jó szolgálatot tesz, amennyiben a patriarkális családnak, a rabszolgaságnak, a jobbagyságnak, a község és város gazdasági fejlődésének és a mai pénz kialakulásának főbb fázisait ismerteti meg a tanulókkal.

A harmadik rész a jelenkori társadalommal foglalkozik. Az állampolgári nevelés szempontjából ez a legfontosabb. Egyes fejezetei különösen három gondolat köré csoportosulnak: *a)* A családi élet alakulása és a feminizmus, *b)* A jogi és politikai élet, *c)* A kapitalizmus kifejlődése és a gazdasági élet továbbfejlődése a kapitalizmus hatása alatt.

A család ősi funkciója, a fajfenntartás, a dolog természeténél fogva érintetlenül maradt, ellenben a létfenntartás és szellemi működés területe nagyon összezsugorodott a kapitalizmus hatása alatt. A család működési körén kívül csökkent a terjedelme is egyfelől a családtagok számának apadásával, a családtagok korai szétszórásával, másfelől a családalapítást gátló körülményekkel. A megváltozott viszonyok között a feminizmus keres megoldást egyrészt a nőemancipációval, másrészt oly pozitív intézmények létesítésével, melyeket a nők osztályérdeke megkíván. A feminizmus az érzelmi világ fokozódó intenzitásában lát kárpoztást a család szellemi és gazdasági szerepének elvesztéseért. Jól tudjuk, hogy a család a pedagógiai és a gazdasági tevékenység gyökere, azért a tanítónak ezeket a gondolatokat ismernie kell.

A jog és a politika labirintusába kellő előképzettség nélkül nehéz volna bevezetni a tanítót, de az életben sok keserüségtől, szegénytől és üldözéstől óvhatnók meg, ha érdeklődését ezek iránt is felkeltenők. Hogy mennyire tájékozatlanok jogi dolgokban tanítóink, azt világosan mutatja a Néptanítók Lapjának «Tanácsadó» rovata, melyben egészen természetes és egyszerű dolgokról kérdezősködnek a tanítók; politikai ítélőképességük hiányosságát pedig az a körülmény mutatja, hogy a tanítót is pórázon vezeti a sajtó, mint az egyszerű gazdaembert vagy az iparost. Több tudatosságot kívánunk a tanítótól az élet kérdéseiben is. Ezt igaz nem biztosíthatja e könyv két szűk fejezetének elolvasása, de talán elégséges ahhoz, hogy a tanító érdeklődését felkeltse.

A kapitalizmusról szóló rész megint teljesen összefügg a tanítójelöltek nemzetgazdaságtani tanulmányaival. A kapitalisztikus termelés, a manufaktura és a vállalat, a kézművesség hanyatlása, az üzemkoncentráció, a gazdasági szabadság korlátozása, a kartellek és trösztök, mind tételes anyagát képezik a tanítójelölt tanulmányainak s más könyvekben nem is igen olvashatnak ezekről.

Végül a szociálpolitika és a munkásvédelem a tanító gyakorlati tevékenységének fontos feladatai. (Az elsoroltak nagy jelentőségét a kultuskormány elismerté s a továbbképző tanítói tanfolyamok munkarendjével szankcionálta.)

B) *A Technika vívmányai* a Műveltség könyvtárának 1. kötete. Terjedelme 750 oldal. A bevezető sorokban (Klupáthy Jenő) megismerkedünk a mozgás törvényeinek történelmi fejlődésével, a mérés eszközeivel, az elektrotechnika, röntgenezés és a radioaktivitás újabb eredményeivel. A fény (Mikola Sándor) című fejezetben a szinképelemzés, fotografálás, vetítés és nagyítás eszközeivel és eljárásaival ismerkedünk meg. Ezek alapelveit a tanítójelöltek hallják a kémia és fizika tanításában, a részletesebb ismeretetésre azonban nem jut idő. Pedig ha a növendék nem látja az alapelvek óriási fontosságát és gyakorlati alkalmazását, hamarosan elfelejti azokat.

Az elektromosság (Zemplén Győző) című fejezet az elektromosság újabb vívmányait és azok gyakorlati alkalmazásait tárgyalja. Ez a rész kitünő szolgálatot tesz abból a szempontból, hogy a fizikai tankönyveinkben még többnyire szélesen tárgyalt statikai elektromosság mellett az elektromos áram jelentőségét hangsúlyozza. A galvánelemekkel kapcsolatban tisztázza az alapfogalmakat s azonnal áttér a dinamógépek és motorok szerkezetének magyarázatára és alkalmazásának kifejtésére és az akkumulátorok és a különböző vezetékek ismertetésére. Ezek után pedig ismerteti a gyakorlatban alkalmazott elektromos világítási, fűtési és közlekedési eszközöket. Befejezésül elmondja, hogy kell az elektromos energia fogyasztását mérni. A motorok és emelőgépek fejezetében (Schimanek—Kármán) látjuk, miként használják fel a technikában a természeti erőket: a szél, víz és a tüzelőanyag energiáját. Az emelő szerkezetek alapján megismerkedik a tanuló a lift, a gőzgép, a hid- és forgódaruk, a kotrógép, az elevátor, mozgólépcsők stb. elvével, melyek minden fizikai tudása mellett is rejtélyek voltak előtte. Végül a szivattyúk, fuvógépek és kompresszorok alkalmazásáról tájékozódik.

A közlekedési eszközök ismerete az általános műveltséghez tartozik s bár a legtöbb ember megelégszik azzal, hogy tud automobilon vagy «földalattin» közlekedni, a tanítótól megkívánhatjuk, hogy ezeknek s a többi közlekedési eszközöknek elvével is tisztában legyen. Ez a fejezet tárgyalja a közúti járműveket a kézi talyigától a legtökéletesebb villamos automobilig, a hajózási utakat és vízi járműveket, az utóbbiak építését és használatát is, továbbá a léghajózást, gőzgép történetét, a közönséges vasuti kocsik és a motorkocsik szerkezetét, a pályaudvarok berendezését és a vasuti pálya szerkezetét, a hidakat és alagutakat, azok építését és rendszerét, végül a vízvezetékek és a csatornázás alapelveit.

A telegráf és telefon alkalmazásáról és újabb tökéletesedéseiről szóló fejezet ajánlható olvasmány.

A postáról írt fejezet (Hennyey Vilmos) elolvasása megint az általános műveltséghez tartozik. Ennek ismerete nélkül ugyszólván nem boldogul a tanító, a beszédértelem gyakorlati leckétől fel egészen a kaszinói vitákig, mindenütt szüksége van ezekre az ismeretekre.

A bányászat és kohászat az ásványtan-kémiai ismeretek mélyítését szolgáló olvasmány. A bányakutatásnak, a bányaművelés módjainak és az anyag elszállításának ismerete nélkül a tanuló nem nyer tiszta képet a kőfejtésről, a só-, kőszén- és vashányászatról. A vas- és acélgyártást, valamint a többi fémek kohászatát is tankönyveink csak érintik. Ezekben tehát állandóan szükség lesz a tanuló magánolvasmányaira, annál is inkább, mert a Bessemer- vagy Martin-acél ma már közismertek.

A fémek megmunkálása (Kandó Gyula) bizonyára kedves olvasmányuk lesz a tanulóknak, ha előzetesen egy vasolvasztót és egy nagyobb gépműhelyt meg is tekintettek.

A következő fejezetek, melyek az építészetet, a faipart, a textil- és papiripart, a sokszorosító ipart és a kémiai vívmányait ismertetik, többnyire még nem vonultak be az iskolába, tankönyveink legalább nem méltányolják még eléggé ezeket a fontos dolgokat s így a tanulók ezekben sokszor teljesen tájékozatlanok. Kivételt képeznek a gazdasági gépek és a gazdasági termékek ipari feldolgozása, melyek már lassanként bevonulnak gazdaságtani oktatásunkba s így ezek iránt legalább felébred a növendékek érdeklődése is. A többi fejezetek közül egyiknek-másiknak anyagát felveszi az iskola is. Pl. a kémia érinti a cukorgyártást, a szesz-erjedést, a szeszgyártást, ecetgyártást, szappangyártást, a papir-

gyártást, de a gyakorlatban fontos részletekbe nem hatolhat, azért a tanulók nem is tanulják meg ezeket. Mit tudnak az építkezésről, a furnirhasításról, hajlított butor-, donga- és parketta gyártásról, szövésről, szőnyegek s különböző házi szőttesek készítéséről, a fehérnemű és ruha anyagának készítéséről stb. Tudnak-e a szerves kémia óriási sikereiről, melyek csaknem nap-nap után hoznak új anyagokat a világpiacra? Mit tudnak az ujság készítéséről, a könyvek nyomásáról és illusztrálásáról? Nincs sejtelmük a legtöbb szerszám és eszköz eredetéről és készítési módjáról sem, pedig némelyiket nap-nap mellett használják. Lassanként beletörődnek ebbe a nemtudásba, nem is kérdeznek már semmit, tudattalanul veszik a világot úgy, amint van. Ezt pedig bárki megteheti, csak a tanító nem!

Az utolsó fejezet a könyv kiadása idején a békés munka korszakában, csak függelék gyanánt szolgált. Újabb kiadásban bizonyára bővülni fog s annyi részletet hoz majd, amennyi a katonai titoktartás mellett csak képzelhető. De azért áttekintést ad ez is a hírvivésről, a jelzésekről, a közönséges és dróttalan távirózásról és a felderítő léghajókról. Megismerjük a műszaki csapatok főbb feladatait: a hid-, ut- és vasutépítést, a robbantást, a táborozás előkészítést, gátak, drótsövények és földözékek készítését. Továbbá a fontosabb fegyvereket, a várépítés és várostromlás főbb elveit és az élelmezés módját (mozgó konyha, mozgó sütőkemence). Végül a nagy hadihajók, torpedók és tengeralattjáró hajókról is tájékoztat. A mai kornak ez a fejezet bizonyára szűk, hiszen féleve az egész világ szellemi és anyagi energiája a hadviselés tökéletesítését szolgálja.

Hiszem, hogy a «Társadalom» és a «Technika vívmányai» kiválóan alkalmasak arra, hogy az iskolák sok tekintetben merev, holt ismereteit áthidalják az élet lüktető elevenségével. Azért a tanítóképzők (ifjusági könyvtárak) és a tanítók továbbképzését szolgáló (tanítói) könyvtárak részére a beszerzését szükségesnek tartom.

Quint József.

Irodalom.

Molnár Oszkár: Szociális Pedagógiai Intézmények.)*

A továbbképző tanítói tanfolyamok egy évtized óta örvendetes fejlődésnek indultak. Fiatal tanítóink szomjuhozják az ismereteket s nem sajnálnak sem fáradságot, sem költséget, hogy visszatérjenek a nyári szünetben a tanítóképzőbe, és magukba szivják ott a tanítói szakműveltség legújabb termékeit. A tanítóképzés az utolsó tíz év alatt maga is oly arányokban tökéletesedett, hogy egyideig valóban elégnék látszott a régebbi tanítói nemzedéket a mai képzés színvonalára felemelni. Azonban ma már ez nem elégíti ki a tanítóságot. A pedagógiai irodalom fejlődésnek indult, tanítóink olvasgatnak, s néhány évi gyakorlat után pedagógiai problémákkal, kiforratlan eszmékkal és őserőtől duzzadó nyers gondolatokkal térnek vissza a régi mesterhez.

Ily gárdát már nem elégít ki a tanítóképző anyagának iskolaszerű tagolása. A műveltebb tanítóság nagyobb követelményekkel lép fel, s a továbbképző tanfolyamok színvonalának a tanítóképzés tökéletesedésével és a tanítóság műveltségével lépést kell tartania. A képző-intézeti tanárnak lelkiismeretesen kell készülnie a tanfolyamokra, hogy előadásainak tárgyát a kor színvonalán és európai látókörrrel és olvasottsággal, gyakorlati érzéssel és nemzetnevelési tendenciával logikusan felépített egészben nyujthassa.

Molnár Oszkár ily komoly készültségének tanujelét adta a «Magyar nyelv tanítása másajku iskolában» című nagyobb értekezésével, mely 1908-ban a «Néptanítók Lapja» ismeretterjesztő rovatában jelent meg. Ezt igazolja most is új könyvével, mely egész terjedelmében a «Család és Iskola» című pedagógiai lapban is megjelent.

A könyv 220 lapon 10 előadásban foglalkozik a pedagógia jelen állásának és a szociális pedagógiai, népjóléti és népművelési intézmények ismeretével. Tulajdonképen teljesen ismeretlen területen mozog. Tankönyveink Herbarttal befejezik a nevelési intézmények történetét. A mai pedagógiai gondolkozást mozgató nagy reformtörekvéseket vagy egyáltalában nem ismeri a tanítóság, vagy csak egyoldalú, túlzott és elferdített formában értesült

*) Megjelent: Stief Jenő és társánál Kolozsvárt. Ára 4 korona.

róluk, a dolog mélyére nem hatoló különböző tanítóegyesületi lapokból. Eszerint a tanítók maguktartása is vagy közömbös, vagy kételkedő, vagy fanatikus. A közömbösök érdeklődését fel kell kelteni, a kétkedőknek meg kell adni a hitet, a fanatikusokat pedig meg kell győzni szűk látókörü téveséseikről. Ezt célozza az első két fejezet, melyek röviden tájékoztatnak a személyiség pedagógiájáról, a gyermektanulmányról, a kísérleti pedagógiáról, a pedagógiai naturalizmusról, a munkaiskoláról, az erkölcsi és a művészi nevelésről. Ha a képzőintézeti normál tanmenetek kellő körültekintéssel készülnek, a IV. oszt. neveléstörténeti anyaga sem záródott Herbarttal, hanem folytatódik az újabb pedagógiai mozgalmakkal és akkor a jövőben bizonyára a tanítóképzőben is olvasni fogják Molnár könyvét.

A szociális pedagógia fogalmáról, fontosabb kérdéseiről és intézményeiről részletes tájékozódást szerezhetünk a 3. és 4. fejezetben. Csak helyeselhetjük, hogy Molnár a helyesség kedvéért az anyagi jólét intézményeit (szövetkezetek, takarékpénztárak) is felvette könyvébe. Nagy tájékozottsággal és a hazai viszonyok kellő kidomborításával tárgyalja a csecsemő- és gyermekvédelmet, a patronázs és gyermekbiróság intézményeit. Nem hivatkozás, mikor szerző az amerikai, francia és svájci intézmények fölé helyezi a hazai alkotásokat és nemzeti büszkeséggel hirdeti azok tökéletességét.

Szivesen követjük Molnárt a higiéné területére, melyet a 7. és 8. fejezetben nagy szakavatottsággal tárgyal. Főleg a beteges gyermekek nevelésével és az egészségesek helyes testgyakorlásával foglalkozik. A népművelési intézményeket a 9. és 10. fejezetben tárgyalja s sorra vesszi a muzeumokat, színházakat és könyvtárakat és a falu kulturáját biztosító különböző kulturpolitikai intézményeket, különösen a szabadoktatás népszerű, középfokú és felsőbb szervezeteit.

Molnár könyve a feldolgozott tárgyat nem meríti ki, de a rendelkezésre álló rengeteg anyagból olyan mesteri kézzel és gyakorlati érzékkel válogatott, hogy egyes előadásai egy-egy problémáról tájékoztatnak anélkül, hogy felesleges részletkérdésekkel fárasztanának. A részleteket megtalálja a tudományos kutató a gazdagon idézett hazai és külföldi irodalomban.

A könyv beosztása világos, stílusa könnyed, az érdeklődést lekötő, világos és magyaros. Mind tartalmi, mind alaki szempontból valóban a tanítónak és a tanítójelölteknek írott könyv ez,

azért a tanítói könyvtárak és a képzőintézeti osztálykönyvtárak részére legmelegebben ajánlhatom.

Nem teszem le Molnár könyvét anélkül, hogy az olvasás közben támadt gondolataim közül legalább egyet a továbbképző tanfolyamok rendezőinek figyelmébe ne ajánljak: Hassanak oda, hogy *a jövőben minden előadó írja meg előadásait s közölje valamely pedagógiai lapban*. Sok előadási sorozatból lesz majd ilyen formán könyv, sok értékes gondolatot mentünk meg a tanulni vágyóknak s fellendül elárvult pedagógiai irodalmunk is.

Quint József.

A családi pótlékról szóló törvény ismertetése címen *Rüblein Richárd* miniszteri számvevőségi aligazgatótól egy hiányt pótló és a maga nemében uttörő munkát jelent meg a magy. kir. tud. egyetem nyomda kiadásában.

E munka nemcsak hogy magában foglalja a törvény szövegén kívül annak indokolását, végrehajtási rendeletét, a törvény egyes szakaszainak értelmezésére és alkalmazására vonatkozó miniszteri és kormányrendeleteket, valamint az eddig hozott összes közigazgatási bírósági ítéleteket és elvi határozatokat s végül a családi pótlékkal kapcsolatban a hadi állapotból folyólag hozott összes rendeleteket, hanem függelékében 400-nál több vezérszó alatt az egész anyagot lexikonszerűleg feldolgozva is közre adja. Ez utóbbiból úgy szakember, mint laikus gyorsan és biztosan felvilágosítást nyerhet arra nézve, hogy kinek mi jár és mi nem.

Megemlítendőnek tartjuk, hogy Jankovich Béla dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter ur a f. évi 1967. elnöki szám alatt kelt és a Hivatalos Közlöny f. évi március hó 15-iki számában és a Néptanítók Lapjában közzétett rendeletében szintén hiánytpótlónak mondotta Rüblein aligazgató munkáját és épen ezért a munkára az összes érdekelt hivatalok, hatóságok és intézetek figyelmét felhívta.

A szép kiállítású és lelkiismeretesen készült munkát, mint a hivataloknak nélkülözhetetlen kézikönyvet és az alkalmazottaknak gyors és biztos tanácsadót mindenkinek figyelmébe ajánljuk. Megrendelhető a magy. kir. tud. egyetemi nyomdában, mely azt 2 korona 10 fillér be- küldése ellenében portómentesen megküldi.

Vegyesek.

Tanítóképző-intézeti tanárok a háboruban.

Közlönyünk októberi, novemberi, decemberi és januári számaiban tudósítást hoztunk több tanítóképzőnek a háborúval való kapcsolatáról, s ezekben katonának bevonult kartársaink neveit is felsoroltuk. Ámde ezekben a tudósításokban katona kartársaink személyi adatai más adatok között szétszórtan jelentek meg, továbbá hiányosak voltak, azonkívül később változáson is mentek át, minélfogva szükségét érezzük annak, hogy a katona kartársakra vonatkozó adatokat most minden mástól elkülönítve, a rendelkezésünkre álló adatok alapján egységesen összefoglalva és az esetleges kitüntetésekkel, sebesülésekkel és halálozásokkal kiegészítve örökítsük meg az utókor számára. Először az állami tanítóképzőkre vonatkozó adatokat hozzuk, mivel (egy-kettőtől eltekintve), a legtöbb állami képzőtől már beérkeztek a tudósítások.

A) 1. *Az aradi áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonák: Macskássy Zoltán, Marcellly Kornél és Szmétana József. Az első kettő mint népfelkelő vonult be mindjárt a háború kezdetén; december 14-én ideiglenesen szabadságoltattak, majd újból bevonultak. Jelenleg az északi harctéren vannak, mind a kettő hadnagy: Macskássy Zoltán népfelkelő hadnagy, századparancsnok, Marcellly Kornél népfelkelő hadnagy, német tolmács a törzsnél. Szmétana József mint póttartalékos teljesít szolgálatot. Eddig egyik sem sebesült meg. Fölmentett nincs a testületben.

2. *A bajai áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonák: dr. Jankulov Borisláv, Flóra Sándor, Karig Emil, Póczra József, dr. Scherer Ferenc, dr. Schweitzer József (megbizott tanár); továbbá dr. Pollermann Arthur orvos, egészségtanár, Barcsay Albert, Kunics Ferenc és Károlyi Antal nevelők. Dr. Jankulov Borisláv mint tüzérhadnagy vonult be s előlépett tüzérfőhadnaggyá. Sebesülés avagy halálozás nem történt. Ideiglenes szabadságon vannak mint nélkülözhetetlenek: Bem Lajos, Decsics József, Éber Sándor, Kiss A. József, Nyakas József, Urhegyi Jenő, Wohlmuth István, Barcsai József, Kleiszner Pál és Kovács Ferenc népfelkelők.

3. *A budapesti I. ker. állami tanítóképző-intézet* tanárai

közül katonák: Nagy Ferenc és dr. Radnay Oszkár póttartalékosok. Quint József póttartalékos (jelenleg berendelt a vall. és közoktatásügyi miniszteriumban) és Hrabetz Nándor népfelkelő ideiglenesen föl vannak mentve. Sebesülés és halálozás nincs.

4. *A budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző-intézet* tanárai közül dr. Gerencsér István igazgató és dr. Novy Ferenc tanár teljesítenek katonai szolgálatot. Dr. Gerencsér István a háboru kezdetén vonult be mint népfelkelő közlegény, jelenleg hadnagy az északi harctéren. Dr. Novy Ferenc népfelkelő hadnagy főhadnaggyá lépett elő s a déli harctéren van. Dr. Gerencsér István a télen fagyástól származó betegségével néhány hétig Mármaroszigeten volt gyógykezelés alatt. Most ismét a harctéren van. Fölmentett tanár nincs.

5. *A budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet* tanárai közül senkisésem katona.

6. *A csáktornyci áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül Blickling Antal és Grau Géza teljesítenek katonai szolgálatot mint póttartalékosok. Ideiglenesen föl vannak mentve Kruspér István és Sárosi István.

7. *A csurgói áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonai szolgálatot teljesítenek: Székely Zoltán, Blénessy János, Pödör Béla tanárok, Kapossi Károly gy. isk. tanító és Fejes Gyula nevelő. Blénessy János zászlós soron kívül lépett elő hadnaggyá; a lembérgi ütközethen fejsebet kapott, melyből felépült s jelenleg újra az északi harctéren, Varsó közelében van tűzvonalban. Fejes Gyula a sabáci átkelésnél megsebesült s most Budapesten a lábadozók kórházában van. Kapossi Károly Lublin alatt megsebesült a fején, de már felgyógyult és mint üdülő Bécsben irodában dolgozik. Székely és Pödör kartársakról értesülés nincs. Mint nélkülözhetetlenek ideiglenesen fel vannak mentve: Fliegl Kálmán és Leyrer Mátyás tanárok. Ideiglenesen szabadságolt: Dittert Ferenc.

8. *A dévai áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül Kandray Géza és Kovács Ernő teljesítenek katonai szolgálatot. Felmentett nincs.

9. *Az eperjesi és 10. A győri áll. tanítónőképző-intézetek* tanárai közül senkise vonult be katonának.

11. *Az iglói áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonai szolgálatot teljesítenek: Tscheik Ernő a lugosi 8. honvédgyalozredben; mint tartalékos hadnagy, századparancsnok volt Przemyslben mind a két ostrom alatt; a vár föladásakor orosz

fogságba került (Simbirsky). Lázár Károly a déli harctéren megsebesült (a karját lőtték át) és Hódmezővásárhelyen volt hadikórházban, utóbb Alsólendván üdült. Jelenleg újból bevonult. Ulm László megbízott tanár az ősszel az északi harctéren megsebesült a lábán és felgyógyulva újra az északi harctérre került, hol egy a közelében fölrobbant gránát explodálásától idegrázkódást kapott s most Budapesten üdül. Lovass László a déli harctér egyik hadtápszászlóaljában teljesít szolgálatot; mint közkatona vonult be, most őrmester. Schönvizner János gyakorló iskolai tanító az északi harctér egyik hadtápszászlóaljában szolgál. Forberger Árpád március végeig az iglói vasutbiztosító osztagnál teljesített népfelkeői szolgálatot; március 31. óta bizonytalan időre felmentetett s azóta tanári szolgálatot teljesít. Egyéb tanári felmentés nincs is. Balla Gyula (tanárjelölt) nevelő a déli harctéren a balkarján súlyosan megsebesült.

12. *A kiskunfélegyházi áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonai szolgálatra bevonultak: Dragincescu György, Michalik József, Scheiring Károly tanárok és Friedrich János nevelő (okl. középiskolai tanár). Ezek közül Dragincescu György az északi harctéren harcolt s december óta Szibériában (Tomsk tartomány, Novonikolajevszk város) hadifogoly. Mihalik József az északi harctéren még novemberben megsebesült s egy morvaországi hadikórházba került (ujabb hír nincs róla). Scheiring Károly az északi harctéren van. Friedrich János holléte ismeretlen. Mint nélkülözhetetlen ideiglenesen fel van mentve Pinkert Zsigmond.

13. *A kolozsvári áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül Lux Gyula és Mesterházy Jenő teljesítenek katonai szolgálatot. Fel van mentve Molnár Oszkár.

14. *A kolozsvári áll. tanítónőkészítő-intézet* tanárai közül senkise katona.

15. *A lévai áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül bevonultak Pazár Zoltán, Frank Antal, Schaffer Ferenc tanárok és Kopesán Mihály gy. tanító.

16. *A losonci áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül bevonultak katonai szolgálatra Jaloveczky Péter és Zorkoczy Ede tanárok. Időközben Zorkoczy Edét mint nélkülözhetetlent felmentették.

17. *A máramarossziget áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonák Málnási Dezső, Papp György és Frindt László nevelő. Mind a hárman tizedesek. Mint nélkülözhetetlenek föl vannak mentve Barcsai Károly és Orbán Béla.

18. *A munkácsi áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül senki sem teljesít katonai szolgálatot. Ideiglenesen föl vannak mentve: Szondy János igazgató és dr. Molnár Imre s. tanár.

19. *A modori m. kir. áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonai szolgálatot teljesítenek: Csada Imre, Ehrlich Antal, Lados József, Téger Béla és Tóder Gyula. Ezek közül Csada Imre a kárpáti harctéren szerzett hosszadalmas és veszélyes betegségen ment át (tifusz) december és januárban s most már másodszor vonult a harctérre. Ehrlich Antal néhány héttel ezelőtt vonult a harctérre, a Kárpátokba. A többiek még nem voltak a harctéren. Szarka Lajos igazgató január 20-án bevonult s néhány heti szolgálat után, mint nélkülözhetetlen, ideiglenesen felmentetett.

20. *A nyíregyházi áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül senkise katona. Fölmentett nincs.

21. *A pápai áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül Durkó Antal, Lengyel Gyula és Tar Gyula teljesítenek katonai szolgálatot. Lengyel Gyula és Tar Gyula Budapesten szolgálnak, Durkó Antal már az ősszel megsebesült, de csakhamar fölgyógyult és az északi harctérre került. Legutóbb Przemyslben volt s hogy a vár föladásakor fogságba került-e avagy elesett, még nem tudják. Az igazgató Nagy Sándor és Juhász Imre tanárok felmentését kérte.

22. *A pozsonyi áll. tanítónőképző-intézet* tanárai közül csak dr. Hampel Ferenc orvos, egészségtan tanár vonult be katonai szolgálatra.

23. *A sárospataki áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonák: Folenta Lajos, Kovács Dezső, Mánczos Zoltán, Tanács Imre, Tóth Mihály, Waczek Béla tanárok, Reskó János g. k. énektanító és Manea Aurél nevelő. Folenta Lajos tüzérhadnagy előbb a déli harctéren, most az északi harctéren küzd. Ideiglenesen föl van mentve Rédei Jenő, s április 26-án besoroztatott Révai Ödön rendes tanár és Csepreghy Gyula gazdaságtan tanár, kiknek fölmentése iránt az igazgató megtette a kellő lépéseket.

24. *A sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző-intézet* tanárai közül Ságghi Tamás katona (novemberi adat).

25. *A stubnyafürdői áll. tanítóképző-intézet* alkalmazottai közül katonák Éber Rezső, Csukás Zoltán, Tanai Antal tanárok, Halmos Péter gy. isk. tanító, Reisinger Richárd és Szamuelesik István nevelők. Éber Rezső II. osztályu vitézségi érmet kapott; jelenleg fogoly Oroszországban. A kárpáti harcokban megsebesült: Éber Rezső és Reisinger Richárd, Szamuelesik István pedig

Varsó alatt. Mint nélkülözhetetlen Khin Antal tanár van felmentve.

26. *A szabadkai áll. tanítónőképző-intézet* tanárai közül senkise katona.

27. *A székelykereszturi áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül Berzátzy László, Kovács Ábel tanárok, Ferenci István gy. isk. tanító és Szommer Máté nevelő teljesítenek katonai szolgálatot. Oroszlengyelországban súlyosan megbetegedett Ferenci István; jelenleg Budapesten fekszik az egyik kórházban. Mint nélkülözhetetlen ideiglenesen fel van mentve Popity Károly.

28. *A temesvári áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül katonák: Ehmann Tivadar, Kövesi Jenő, Szelényi Dezső tanárok, Schön István gy. iskolai tanító és Langhmár Ferenc nevelő. Mint nélkülözhetetlenek ideiglenesen fel vannak mentve Bocskay István és Mandola Aladár tanárok.

29. *A zilahi áll. tanítóképző-intézet* tanárai közül bevonult Kelemen Miklós április hóban az északi harctéren hősi halált halt. Kelemen a vallás és közoktatási miniszter 1914. július havában nevezte ki segédtanárrá Zilahra s állását még el sem foglalta, mikor bevonult katonának. Hősi halált halt kartársunkban nagyképzettségű, buzgó és lelkiismeretes tanárt veszített a tanítóképzés.

30. *Katonai szolgálatra bevonult tanítóképző-intézeti tanárjelöltek* közül az északi harctéren elesett Vida József I. tanárjelölt.

B) 1. *Nem állami tanítóképző-intézeteink* közül eddig *a nagyváradai református tanítónőképző-intézet* (az okt. számban), 2. *a nagyenyedi Bethlen kollegium* tanítóképzője (a novemberi számban), 3. *a bányai ev. egyházkerület szarvasi tanítóképzője* (januári számban), 4. *az országos izr. tanítóképző* (dec. számban) küldtek be tudósításokat. A nagyváradai református tanítóképző tanárai közül Ritokh István tanár vonult be katonának. A nagyenyedi tanítóképző tanárai közül Elekes Viktor századparancsnok az orosz harctéren, Lux Béla póttartalékos, Felméri Sándor csendőr, Csaplár Aladár betegség miatt szabadságolt. A bányai ev. egyh. kerület szarvasi képzőjétől bevonultak: Nikelszky Zoltán igazgató, Szopper Frigyes, Fejes Lajos tanárok és Remenyik László gy. isk. tanító, s a decemberi népfelkelői szemlén beváltak: Krecsmarik Endre h. igazgató, Kiss Sándor, Tömörkényi Dezső, Zambory

Endre tanárok. (Ezek mind az ősszel és tél elején beküldött adatok. Ujabbak nem érkeztek.) Az orsz. izr. tanítóképző tanárok közül bevonultak: Lányi A. Dávid, dr. Lőrinc Jenő tanárok, Márki Ábrahám és Róna Jakab gyakorló iskolai tanító. *Dr. Lőrinc Jenő* hadnagy, mint századparancsnok a galíciai harctéren szerzett érdemeiért *a nagy ezüst vitézségi érmet kapta.*

5. *A debreceni református tanítóképző-intézet* tanárai közül *Kovács István* a 61. gyalogezred zászlósa a harcmezőn kapott betegségében még október hóban Nyiregyházán meghalt.

6. *A felsőlövői ág. hitv. ev. tanítóképző-intézettől* mindjárt a mozgósítás alkalmával bevonultak katonának: Stettner Aurél igazgató, Unger Károly, Bauer Jakab tanárok és Kárner József gy. tanító. Stettner Aurél jelenleg fogoly Oroszországban, Unger Károly súlyos betegen Szombathelyen fekszik. Bauer Jakab Pécssett irodában dolgozik, Kárner József egészségügyi csapatoknál szolgál.

A bevonultak után csak három tanár maradt az intézetnél, minélfogva nagy gondot okozott az iskolai év elején a tanítás megkezdése, annál is inkább, mert mind a két mennyiség-természet-tudományi szaktanár bevonult. A gyakorló iskolába beállítottak egy helybeli nyugdíjas tanítót; dr. Király János róm. kath. vallás-tanár magára vállalt dijtalanul osztályonként heti 2—2, összesen 8 mennyiség-tani órát; Putsch Alfréd főgimnáziumi tanár pedig a III—IV. osztályok fizikai óráinak az ellátására vállalkozott. A természetrajz tanítását nyelv- és történettudomány képzettségű tanárok vállalták. A kémia, szépirás, rajz, gazdaságtan, slőjd és testgyakorlat óráit nem lehetett ellátni; ezeknek pótlása a jövő tanév intenzivebb tanítására vár.

Tanítóképző-intézeti tanulók a háboruban. a) Az állami tanítóképző-intézetek tanulói közül katonák lettek: 1. *Aradon* rendes szemlén 24 tanuló. 2. *Baján* rendes szemlén 47 tanuló. 3. *Budapest* az I. kerületi tanítóképzőnél rendes bemutató szemlén 16, önkéntesen 1 tanuló. *Csáktornyan* az ősszel 3, a tavaszi szemlén 27 s önkéntesen 2 tanuló; az októberben bevonultak közül *Csupor Mihály* a Kárpátokban megsebesült és Nyiregyházán tifuszban meghalt. 5. *Csurgón* októberben önkéntesen 6, a tavaszi szemlén 30 tanuló. Az októberben bevonultak közül a harctéren egy sebesült meg, egyébként ma már mind a 6 hadapród őrmester. 6. *Déván* 2 tanuló szolgál szeptember óta; a márciusi szemlén beváltak 29-en. 7. *Iglón* önkéntesen ment katonának 3 tanuló; rendes

sorozáson bevált szeptemberben 10, márciusban 23 tanuló. 8. *Kiskunfélegyházán* az ősszel bevonult 10, a márciusi sorozáson alkalmas lett 31 és 2 önkéntesen állt be. 9. *Kolozsváron* a tavaszi szemlén 17 tanuló vált be. 10. *Losoncon* bennmaradt a tavaszi szemlén 27 tanuló. 11. *Máramaroszigeten* önkéntesen jelentkezett 7 (mind bennmaradt), rendes szemlén bevált 25 tanuló. 12. *Munkácson* 1 állott be önként és 3 maradt benn a rendes bemutató szemlén. 13. *Modorban* a tavaszi szemlén bevált 34 tanuló. 14. *Pápán* az őszi sorozáson bevált 3, a tavaszin 30 tanuló. 15. *Sárospatakon* szeptemberben besoroztak 6, márciusban 22 tanuló. 16. *Stubnyafürdön* önként beállt katonának 6, a márciusi szemlén bevált 30 tanuló. 17. *Székelykeresztúron* még az ősszel beállt önként 32 tanuló (lásd a közlöny múlt évi nov. számát), a tavaszi szemlén bevált 12 tanuló. Az ősszel önként beállottak közül 13-an legutóbb Uzsonán harcoltak. Még valamennyien élnek. 18. *Temesváron* októberben bevonult 9, januárban önkéntesen 2 tanuló. A tavaszi szemlén bevált 19 tanuló.

b) **Nem állami tanítóképző-intézetek.** 1. *Az országos izraelita tanítóképző* 78 tanulója közül 17 lett katona. Az itthon maradottak közül 23-an önkéntes őrségi szolgálatot teljesítenek és pedig a szombati napokon, amikor szünetel az oktatás. 2. *A nagyváradi magy. kir. gör. kath. tanítóképző-intézet* növendékei közül 13 tanuló maradt benn katonának. 3. *A felsőlövői ág. ev. tanítóképző-intézet* tanulói közül 3 bevonult az ősszel s a tavaszi bemutató szemlén bevált 14 tanuló.

A német tanulók és a háboru. A porosz kultuszminiszter jelentése szerint a háboru kitörésekor a porosz középiskolák két legfelsőbb osztályában 38,200 17-ik életévét meghaladó tanuló volt, akik közül 20,000-en állottak be önként a hadseregbe. Az 52,500 egyetemi hallgató közül 22,600 és a 9,996 müegyetemi hallgató közül 6,702 teljesít hadi szolgálatot.

A badeni nagyhercegségben 17 gimnáziumból 348, a 8 reál gimnáziumból 187, 9 főreáliskolából 269, hét és hat osztályu intézetekből 35 tanuló lépett be a hadseregbe. Legtöbb volt az önként jelentkező tanulók száma a nagyhercegség 6 tanítóképzőjéből, honnan 576 tanuló vonult be és a felsőbb három évfolyamban csak 436-an maradtak.

A német tanulóíffjuság hazafiságát jellemzi a sokféle gyűjtés is, amelynek arányai a mi viszonyainkhoz képest óriási méretűek.

«Első helyen áll a birodalmi bank aranykészletének gyarapítása céljából megindult akció. Az ifjuság még a legelrejtettebb fiókokból is napfényre tudta hozni ezt a kincset. Ezek között nevezetes a berlini kir. Wilhelmsgymnasiumnak jan. 25-től febr. 3-ig befolyó gyűjtése. Ez az egy intézet 19,626.71 márkát gyűjtött aranyban. Egybegyűlt sok külf-

földi angol és francia arany, aminek a bank legjobban örült, mert a semleges államok számára kellett. Az Obertertia 5.112 márkáját 32 adakozó adta össze, az egyik Unterprima 5.032 márkáját 30 adakozó. A legnagyobb napi bevétel 5,667.86 márkára rugott. Erre senki sem számított. De ez nem is adomány, hanem csak beváltás. A versengés jutalma: a naponkinti elszámolás után a legtöbbet gyűjtő osztály szabad délutánt kapott. Az Andreasrealgimnázium 45,340 M., az Obersexta 11,940 M.; a Kaiser-Friedrich-Schule Charlottenburgban 4,200 M., a steglitzzi főreáliskola 6 nap alatt 14,490 M., a szent Terézia kath. leánylyceum 16,400 M., a Hecker reáliskola 50,000 M., a községi Lujza lyceum másfél hét alatt 33,800 M. gyűjtött. A 12. sz. reáliskola 26,000 M., a müncheni gimnáziumok 14 nap alatt 40,000 M., a hannoveri reál-gimnázium 43,000 M., a gunmersbachi főreál 182,000 M., a Wilhelm gimnázium 19,000 M. aranyat küldött a banknak. Állandóan tovább gyűjtenek s most már az elemi iskolák is hozzáfogtak. (Jelenlegi összege meghaladja a 4 millió márkát. Ez is okozza a német aranyvaluta szilárdságát!)

Hasonló eredményt mutat föl a fémek: vörös- és sárgaréz, nickel, zink és ólom gyűjtése. A szegénységéről híres 260. sz. községi elemi iskola 14 nap alatt 5,000 mm., a 251. sz. 4,000 mm., az ackerstrassei 260. sz. 5,050 mm. súlyu ércet hozott össze.»*

Az állami polgáriskolai tanárképző (Pedagógium) hallgatóinak hadbavonulása. Az intézet tanári kara elhatározta, hogy az intézet hős hallgatóinak emlékét, akik a most folyó nagy háboruban a harc mezéjén küzdenek, megsebesültek, küzdve fogságba estek, vagy hősi halált haltak, nemkülönben akik a folyó iskolai évben bárminő katonai szolgálatot teljesítettek, méltóan meg akarja örökíteni. E célból elsősorban díszes emlékkönyvet szerkeszt és az adatokat az intézet almanachjában közzé teszi. A hős elesettek emlékének pedig még külön is óhajt áldozni azzal, hogy nevüket megörökítő márványtáblát helyez el az intézet épületen, előkelő helyen, arcképüket pedig keretbe foglalva kifüggeszti a diszteremben.

Ennélfogva az intézet igazgatósága tisztelettel felkéri a megjelölteket, azaz ezek szüleit, hozzátartozóit, rokonait, jó barátait és jó ismerőseit, hogy a következő adatokat f. é. május 31-én írásban (Budapest, I. Györi-ut 13. szám) beszolgáltathatni szíveskedjenek. Az illetőnek neve, katonai jellege, fegyverneme, csapatteste és rangja. Mikor vonult be a katonasághoz? Jelenleg hol van? hol teljesít katonai szolgálatot? Mely hadműveletekben vett részt és hogyan? Kapott-e elismerést, ki-

* Morvay Győző középiskolai igazgatónak a budapesti Kath. Tanári Kör február 15-iki ülésén tartott felolvasásából.

tüntetést, milyet és miért? Ha megsebesült vagy fogságba került, hol és mikor történt ez s hová került az illető? Ha elesett, hol és mikor? Ez utóbbi esetben kívánatos az arckép beküldése is. Az elesett végtisztességének körülményei: a temetés helye, ideje s erre vonatkozó egyéb adatok. Esetleges más figyelemreméltó személyi körülmények. Utalás a megjelöltekre külön vonatkozó s a sajtóban megjelent közleményekre.

Az intézetnek az 1914—15. tanévre 300 felvett hallgatója volt, akik közül az első mozgósításkor 140, majd évközben 110 vonult be a katonasághoz, úgy hogy az itthon maradt, katonasághoz nem bevonult hallgatók száma jelenleg 52.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterium új ügybeosztása. Tekintettel arra a munkaszaporulatra és azokra a változásokra, amelyeket az elemi népoktatás terén az 1907 óta alkotott törvények előidéztek, a vallás- és közoktatásügyi miniszter az elemi népoktatással foglalkozó osztályok ügykörének új beosztását rendelte el oly módon, hogy egyrészről a hasonló jelleggel bíró ügykörök egységesen csoportosíttassanak, másrészről azok elválasztása mellett is biztosíttassék mindannyiánál az állandó kapcsolat és egyöntetű vezetés. Az összes népoktatási intézmények ügyei az egyes osztályok új számozása mellett folyó évi május 1-től kezdődő hatállyal a következő ügybeosztást nyerték:

VII. a) ügyosztály ügyköre: Elemi népoktatás szervezése. Községek kiseddévási és elemi népoktatási állapotának rendezése. Állami kiseddévóintézetek és elemi iskolák szervezése és fejlesztése. Nem állami kiseddévóintézetek és elemi iskolák segélye. Magánóvodák és elemi iskolák felállításának engedélyezése. Iskolai népinternátusok szervezése; tanítói árvaházak, népinternátusok, otthonok és népnevelési egyesületek segélyezése.

VII. b) ügyosztály ügyköre: Elemi népoktatás pedagógiai ügyei. Népoktatási intézetek nevelési és tanulmányi ügyei. A népoktatási tanfelügyelet és a királyi tanfelügyelőségek személyi és dologi ügyei. A népnevelés körében tervezett újítások. A népoktatással kapcsolatos egyesületek ügyei. A népoktatási szakajtó és a könyvtárak ügyei. Tankönyv- és tanszerbirálat. Az országos tanszermuzeum és pedagógiai könyvtár ügyei.

VII. c) ügyosztály ügyköre: Állami népoktatási intézetek igazgatása. Az állami elemi iskolák és kiseddévóintézetek személyi és dologi folyó ügyei.

VII. d) ügyosztály ügyköre: Nem állami népoktatási intézetek ügyei. Fennálló községi, felekezeti, társulati és magán-elemi iskolák és óvodák igazgatásainak ellenőrzése és jogviszonyaikat érintő kérdések.

VII. e) ügyosztály ügyköre: Szakirányú népoktatás ügyei. Az általános gazdasági ismétlő iskolák, az iparos és kereskedő tanonciskolák igazgatása és fejlesztése és a gyógypedagógiai ügyek.

Ezen új ügybeosztás folytán Radnai Rezső dr. miniszteri tanácsost eddigi ügykörének ellátása alól fölmentették és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermuzeum elnöki teendőinek ellátására kirendelték. Az újonnan alakított VII. a) és VII. b) ügyosztályok Klebelsberg Kunó gróf államtitkár közvetlen vezetése alá kerülnek. A többi népoktatási ügyosztály hatásköre csak annyiban változott, amennyiben az újonnan szervezett ügyosztályokra vonatkozó intézkedések azt megállapítják. Mivel Neiszer Antal dr. miniszteri tanácsos a népoktatási törvények és utasítások előkészítésével foglalkozó bizottság előadó teendőit továbbra is ellátja, az állami elemi iskolák igazgatásával foglalkozó új VII. c) ügyosztály vezetésével Neterda Modeszt osztálytanácsost végleg megbízták. A miniszter a küszöbön álló polgári iskolai és középiskolai reform, valamint a középfoku intézetek tanügyi igazgatásának előkészítő munkálataival Morlin Emil dr. miniszteri tanácsost bizván meg, őt az eddigi VII. a) (polgári, kereskedelmi és felsőbb leányiskolai) ügyosztály teendőinek vezetése alól fölmentette. Ennek az ügyosztálynak vezetését a miniszter VI. a) ügyosztály megjelölése mellett Neményi Imre dr. miniszteri tanácsosra bízta, aki egyuttal továbbra is megtartja a VI. b) (tanítóképezdei) ügyosztály vezetését.

Halálozás. *Ruppenthal Lajos* magy. kir. állami tanítónőképző-intézeti igazgató-tanár április hó 28-án d. u. 4 órakor 54-ik évében hosszú szenvedés után Győrött meghalt. Földi maradványait április hó 30-án d. u. 5 órakor helyezték örök nyugalomra kartársai, tanítványai és nagyszámu tisztelői jelenlétében. A tanítóképző-intézeti tanárság buzgó, lelkiismeretes és hű kartársat veszített az elhunytban. A győri állami tanítónőképző-intézet tanártestülete külön gyászapon tudatta szeretett kartársának elhunytát.

Berendelés a közoktatásügyi miniszteriumba. A vallás- és közoktatásügyi miniszter Quint József budapesti I. kerületi állami tanítóképző-intézeti tanárt szolgálattételre a vallás- és közoktatásügyi miniszterium VII. b) ügyosztályába rendelte be. Helyébe, a pedagógiai tárgyak tanítására Lechnitzky Gyula országos tanszermuzeumi titkárt, tanítóképző-intézeti tanárt rendelte ki, egyben a tanszermuzeumnál viselt állásától fölmentette.

Miniszteri köszönet. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter dr. *Boromisza Tibor* szatmári róm. kath. püspöknek azon áldozatkészségéért, hogy a szatmári róm. kath. elemi népiskolai tanítóképző-intézet céljaira 89.570 koronát adományozott, köszönetét és elismerését nyilvánította.

Kinevezés a polgári iskolai tanító- és tantónőképesítő vizsgálo-bizottságba. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter az orsz. felső nép- és polgári iskolai tanítók- és tanítónők képesítő vizsgálatairól, az 1902. évi július hó 19-én 539. elnöki szám alatt kelt itteni rendelettel kiadott «Szabályzat»-ban szervezett vizsgálo-bizottságba dr. Dapsy Alice Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai segéd-tanítónőt a francia nyelv és irodalomra, az Erzsébet Nőiskolával kapcsolatos állami polgári iskolai tanítónőképző-intézethez, vizsgálo-bizottsági taggá, a «Szabályzat»-ban körülírt hatáskörrel, az öt évi időtartam hátralévő részére, kinevezte.

Nevelői kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter *Székelly Károly* losonci magy. kir. állami elemi népiskolai tanítóképző-intézeti ideiglenes megbízott nevelőt, jelenlegi állomáshelyén való meghagyása mellett nevelővé kinevezte.

Harctéri kitüntetés. Cserna Gyula a budapesti II. kerületi állami tanítónőképző-intézet kertésze, az északi harctéren II. osztályu ezüst vitézségi érmet kapott hűséges kötelességteljesítéséért s az ellenséggel szemben tanúsított bátorságáért.

Változás a Tanszermuzeum elnökségében. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium népnevelési ügykörének új csoportosításával kapcsolatban dr. Jankovich Béla miniszter, dr. *Radnai Rezső* miniszteri tanácsost az Országos Tanszermuzeum és Pedagógiai Könyvtár elnökévé nevezte ki, dr. Vángel Jenő kir. tanácsos, pedagógiumi igazgató, eddigi tanszermuzeumi elnöknek egyidejű felmentésével. Dr. Vángel Jenő tíz évnél hosszabb ideig vezette ezen nagyfontosságú pedagógiai intézményünket s ugyszólván a semmiből teremtette meg és emelte magas nivóra. Kiváló munkásságáért a miniszter teljes elismerését fejezte ki a felmentés alkalmával. Az új elnök szakavatott vezetése mellett bizonyára fokozódni fog az intézmény tökéletesedése.

A háboru tanulságainak ismertetése az iskolában. A vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter az alábbi rendeletét küldötte meg az ország minden állami iskolájának:

«A most folyó és a történelemben páratlanul álló nagy küzdelem közepette minden érzésünket, gondolatunkat a hónapok óta dúló világ-háboru eseményei töltik be. E sokszor megrendítő események tanulságai, az erkölcsi értékeknek kimeríthetetlen kincsésbányáját rejtik magukban, melyek gondosan felhasználva, megbecsülhetetlen anyagot szolgáltathatnak nemzedékek hosszú sorának, tisztultabb és emelkedettebb gondolkodásmódban való fejlődéséhez. Ezért törekednünk kell, hogy e rendkívüli idők jelentőségeit, a nemzet letéteményeseivel, tanulóifjúságunkkal felismertessük s kitörülhetetlenül emlékezetükbe vessük. Hirdessük nekik nemzetünknek e háboruban kifejtett erényeit, hirdessük

hadseregünk dicső tetteit s részben ezáltal is rójuk le hálánkat mind-azok iránt, akik életüket és vérüket áldozzák hazánkért. Az ifjuság hivatott nevelőinek egyik legszebb kötelessége: kellően méltatni a háborúnak mindazon magasztos mozzanatait, amelyek különösen alkalmasak, hogy az ifjuság fogékony lelkében a hazáért minden áldozatra kész lelkesedést maradandóan ápolják. Elvárom tehát az összes állami iskolák tanerőitől, hogy az ifjúsággal, az iskolaév végén, a növendékek szellemi fejlettsége fokához mért előadás keretében megismertetik e háboru kiváló horderejét és azokat a kötelességeket, amelyekkel a haza és a trón iránt a hazának minden hű fia tartozik.»

Kimutatás

az 1915. év március hó 1-étől 1915. április 15-ig befolyt tagsági díjakról.

1914-re: Kuzailla Péter, Esztergomi érseki tanítóképző-intézet, Mátray Gyula, Áll. polg. iskolai tanítóképző-intézet, Marian Józsefné (8—8 K).

1915. I. felére: Gessel Mihály, Belányi Tivadar (4—4 K).

1915-re: Kuzailla Péter, Esztergomi érseki tanítóképző-intézet, Barabás Endre, Kolozsvári áll. tanítóképző-intézet, Holczmann Béla, Barkács Mária, Vadász Zoltán, Novák Eszter, Zoltai Mátyás, Kristofcsák Lajos, Damaszkovszky Mihályné, Áll. polg. iskolai tanítóképző-intézet, Mármárosi áll. tanítóképző-intézet, Hajduhadházi áll. népiskola, Temesvári áll. tanítóképző-intézet, Slajcho Mihály, Szentgyörgyi József (8—8 K).

1915. II. felére: Móczár Miklós (2.42 K), Tóth Árpádné (6.20 K).

1916-ra: Tóth Árpádné (1.80 K).

Hadbavonult kartársaink családjainak a segélyezésére adakozott: Végh Ferenc r. k. tanítónőképző-intézeti igazgató 10 K-t. Ezzel eddigi gyűjtésünk 118 kor. 37 fillerre emelkedett.

1915. április 15-én.

Dékány Mihály.

A vonatok indulása Budapest keleti p.-u.-ról.

Délrelelt

Érvényes 1915. május hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neme	hová	vonat- szám	óra perc	vonat neme	hová
912	12 05	Szv.	Zimonyi szállások	914	12 20	Szv.	Ujvidék, Sarajevo
8	6 10	"	Bicske	10	12 30	"	Szombathely, Wien
302	6 25	Gyv.	Ruttka, Berlin	1008	12 45	"	Fiume, Osijek
1110	6 30	Szv.	Balatonfüred, Tapolcza	316	1 25	Szv.	Gödöllő
1502	6 45	Gyv.	Kassa, Csorba	1304	1 40	Gyv.	Fehring, Graz, Sopron
906	6 50	"	Ujvidék, Brod	4	2 05	"	Wien, Zürich, Basel
1512	6 55	Szv.	Kassa, Csorba, Bártfa	604	2 10	"	Arad, Bukarest
2	7 00	Gyv.	Wien	318	2 25	Szv.	Hatvan
1002	7 10	"	Fiume, Pécs, Osijek	26	2 30	"	Bicske
312	7 30	Szv.	Gödöllő	518	2 40	"	Szolnok
908	7 45	"	Zimonyi szállások	1202	2 45	Gyv.	Szabadka, Indjija,
608	7 50	"	Arad, Brassó, Bukarest	1902	2 55	"	Sarajevo
406	8 10	Szv.	Sátoraljaúj., Munkács	1016	3 30	Szv.	Tapolcza
512	8 20	"	Debreczen, Körösmező,	18	4 30	"	Paks
306	8 35	"	Kolozsvár, Brassó	410	5 10	"	Komárom
516	11 40	"	Ruttka	324	5 30	"	Miskolcz
24	11 55	"	Nagykátá	522 ¹⁾	5 40	"	Gödöllő
		"	Bicske	308	5 55	"	Nagykátá, Szolnok
				514	6 15	"	Ruttka, Oderberg
				28	6 30	"	Kolozsvár, Brassó
				328	6 40	"	Bicske, Triest
				920	7 05	"	Hatvan
				524 ¹⁾	7 10	"	Kunszentmiklós-Tass
				16	7 20	"	Nagykátá, Szolnok
				332	7 30	"	Győr
				1514	8 00	"	Gödöllő
				910	8 05	"	Kassa, Csorba
				1908	8 40	"	Szabadka, Brod
				1308	9 15	"	Pécs, Dalj
				610	9 30	"	Győr, Graz
				482	10 15	Vv.	Arad, Brassó
				1010	10 25	Szv.	Kassa, Lawoczné,
				12	10 55	"	Homonna, Körösmező
				338	11 05	Vv.	Fiume, Tapolcza, Brod
				614	11 25	Szv.	Szombathely, Wien
				14a	11 55	"	Ruttka, Poprád-Felka
							Debreczen
							Bicske

¹⁾ Nagykatától Szolnokig csak szombaton és ünnep előtti köznapokon közlekedik.

